

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2018

Gröna Bibliotek

Ett användarperspektiv

Maria Olsson

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Maria Olsson**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Gröna Bibliotek: Ett användarperspektiv

Engelsk titel: Green Libraries: A user perspective

Författare: Maria Olsson

Handledare: Erik Joelsson, Jonas Söderholm

Färdigställt: 2018

Abstract: Green libraries are a relatively small but expanding part of the library world, and usually indicates a library that includes ecological sustainability in their inner or outer practices. These libraries make information about the environment available to the community. At the time of this study, the scientific material on Green Libraries is very practically oriented and often focused on what the library can do for its community, with no literature on the users' perspective. The purpose of this bachelor's thesis was, thus, to study the users' awareness and use of the green library services. The following questions were addressed: 1) How have users become aware of the ecologically sustainable services in the library? 2) How do library users use the provided ecologically sustainable services? Interviews and complementary observations were carried out to answer these questions, and a deductive thematic analysis was conducted upon the collected material. Wilbur Schramm's (1973) five causes of selective exposure were applied to identify how the green services reach the library users.

The results showed that the green services were often noted in passing while the user was otherwise engaged in looking for information or services closer to their interests. Only one out of twenty individuals had taken part of the information provided by flipping through the provided books. The users sought information about the environment through other sources. However the users are positive to the fact that the library offers these services as the library is a place of information within the local community.

Nyckelord: gröna bibliotek, miljöbibliotek, miljö, miljöhylla, hållbarhet, ekologisk hållbarhet, användarperspektiv, användare

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1. PROBLEMBESKRIVNING	2
1.2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.3. AVGRÄNSNINGAR OCH CENTRALA BEGREPP	3
2. BAKGRUND: RIKTLINJER FÖR MILJÖARBETET	4
2.1. AGENDA 2030 OCH TIDIGARE AGENDA 21	4
2.2. ENVIRONMENT, SUSTAINABILITY AND LIBRARIES SPECIAL INTEREST GROUP [ENSULIB]	5
3. LITTERATURGENOMGÅNG	7
3.1. GRÖNA BIBLIOTEK	7
3.2. ANVÄNDARNAS SYN PÅ BIBLIOTEKET	9
3.3. ANVÄNDARNA OCH INFORMATIONEN	11
4. TEORETISK MODELL	12
5. METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	14
5.1. INSAMLINGSMETOD	14
5.1.1 <i>Semistrukturerad intervju</i>	14
5.1.2 <i>Observation</i>	15
5.1.3 <i>Urval</i>	16
5.2. ANALYSMETOD	17
5.3. STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	18
5.4. FORSKNINGSETIK	19
6. RESULTAT OCH ANALYS	21
6.1. MILJÖHYLLAN OCH MILJÖTIDSKRIFTERNA	21
6.1.1 <i>Tillgänglighet och synlighet</i>	22
6.2. ANVÄNDARNA	24
6.2.1 <i>Användarens förhållningssätt och förkunskaper och informationens användbarhet eller värde</i>	25
7. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	28
7.1. BIBLIOTEKET OCH ANVÄNDARNAS RUTINER	28
7.2. ATT MARKNADSFÖRA OCH VÄCKA INTRESSE	29
7.3. KRITISK REFLEKTION	31
7.4. FORTSATT FORSKNING	32
8. SAMMANFATTNING	33
REFERENSER	34
BILAGA 1
BILAGA 2
BILAGA 3

1. Inledning

Att ta vara på vår planet och hur detta ska göras har varit ett hett ämne under de senaste decennierna, inte minst då påtagliga förändringar i klimat noteras runt om på jordklotet. Vår påverkan märks genom smältande glaciärer och att allt fler arter är och blir utrotningshotade, men också genom öar av avfall i atlanten, och genom Världsnaturfondens *Overshoot day*; dagen då vi förbrukat jordens resurser för året. *Overshoot day* har sedan 2007 flyttats från oktober till 2017s augusti (Världsnaturfonden, 2007; Världsnaturfonden, 2017). Detta hot mot vår planet har uppmärksammats och motarbetas genom bland annat Agenda 2030 (se s. 6), som talar om ekologisk, ekonomisk och social hållbar utveckling.

I detta finns även rörelsen *green libraries* eller gröna bibliotek (se s. 7). Dessa talas ofta om som hållbara byggnader eftersom de är återanvända lokaler, har någon form av hållbar energi, vattenbehandling, är fria från kemiska gifter, eller är byggda enligt speciellt utformade riktlinjer. I denna uppsats läggs dock fokus på bibliotek och bibliotekarier som informationsförmedlare: De möjliggör frivillig bildning bland användarna genom att tillgängliggöra olika typer av media, i en organisation som inte begär någon form av monetär ersättning för att dess användare ska få vistas där.

Donna Scheeder, som var ordförande för organisationen *International Federation of Library Associations and Institutions* (IFLA) (se avsnitt 2.3.) år 2015-2017, säger i intervju med Biblioteksbladet när ämnet Agenda 2030 och bibliotek kommer på tal, att:

Varje mål bygger på att människor har tillgång till information. Och då pratar jag inte bara om att erbjuda uppkoppling och trådlöst, utan om kunskap i sig. Fattigdom kan inte utplånas utan kunskap. Klimatkrisen kan inte lösas utan kunskap. (Henriksson, 2016)

Genom att folkbiblioteket ger tillgång till information om miljön kan användarna utveckla sin kunskap, och genom detta har de möjlighet att förändras; exempelvis kan de utveckla en mer ekologiskt hållbar livsstil, något som föreslås av Harri Sahavirta (2013). Han uppmärksammar vikten av att visa hur biblioteket som organisation arbetar med den "gröna vägen", och ger tillgång till korrekt och tidsenlig information för att inspirera förändring i lokalsamhället. Men i ett inlägg i IFLAs 161 antologi skriver han att det är relativt enkelt att göra denna typ av information tillgänglig. Det svåra ligger i att locka användare utan tidigare intresse till detta material. I relation till detta beskriver han hur biblioteket Vallila lockade sina användare genom interaktiv information, i detta fall i samarbete med en annan aktör som bidrog med träpinnar, vilka symboliserade koldioxidavtrycket av olika matvaror (s. 327). Bibliotekets uppdrag är i detta sammanhang inte att förändra användarnas beteende, utan snarare att informera och inspirera.

Dock finns få eller inga iakttagna studier som tar upp användarnas perspektiv på bibliotekens miljöverksamhet. Denna inriktning är ett av de förslag på framtida forskning som Hagelin (2012) lägger fram i sin kandidatuppsats, och är vad som undersöks i föreliggande uppsats genom en fallstudie av ett miljöcertifierat bibliotek och dess miljöhylla.

1.1. Problembeskrivning

Gröna bibliotek är bibliotek som arbetar för ett ekologiskt hållbart samhälle, ofta genom byggnaden verksamheten existerar i, och genom de informerande tjänster de erbjuder. Litteraturen som finns att tillgå i ämnet baserar sig i vad biblioteken gör eller kan göra, och ofta presenteras biblioteket som unikt passande för att ta en ledande roll som inspiratör och bildare eller utbildare av sina användare (Benton, 2013; Binks et al., 2014; Sahavirta, 2013). Sahavirta skriver exempelvis:

It is libraries and librarians who should make reliable environmental information easily accessible. This is the thing we should be able to do better than anyone else. And even more, we should display the information and make it interesting, thereby awakening the interest in environmental issues. (2013, s. 329)

Denna roll motiveras genom bibliotekets position som informationsförmedlare (Binks et al., 2014), dess koppling till lokal styrning och andra grupper i samhället (Benton, 2013), samt dess demokratiska mål (Sahavirta, 2013). För att koppla detta till våra svenska bibliotek, så ska biblioteket “bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” enligt Bibliotekslagen; i syfte att verka för ett demokratiskt samhälle. Det ska dessutom främja “intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning” (2 §, 2013:801).

Dock framkommer det sällan till vilken grad litteraturen om ekologisk hållbarhet och bibliotekets övriga relaterade aktiviteter når biblioteksanvändarna, eller hur dessa ställer sig till informationen. De generella åsikter som presenteras är ofta nämnda i förbigående, men ger en bild av användarna som positivt inställda till, aktiva deltagare i och granskare av bibliotekets hållbara arbete. Ingen separat studie av användarnas användning av, eller syn på dessa tjänster har återfunnits. Det är för att tillföra information om detta till området gröna, eller ekologiskt hållbara bibliotek i svensk miljö som föreliggande studie utfördes. Detta görs genom en fallstudie på ett bibliotek, där fokus läggs på dess användare och miljöhylla.

Medvetenhet om användarnas inställning till bibliotekets ekologiskt hållbara arbete och tjänster har potentialen att öppna fönster för nya eller förändrade stråk inom forskning om dessa i biblioteks- och informationslandskapet. Speciellt då det inte är självklart att biblioteken är de främsta aktörerna i samhället när det gäller informerandet om ekologisk hållbarhet och frågor relaterade till klimat och miljö. Det resultat som framställts kan användas som komplement till tidigare forskning inom ämnet gröna bibliotek, vid utformandet av en miljöhylla i ett folkbibliotek. Det kan antas vara relevant för bibliotekarier inom folkbibliotek samt för fortsatt forskning.

1.2. Syfte och frågeställningar

Föreliggande uppsats söker ökad förståelse om hur användare av ett miljöcertifierat folkbibliotek talar om bibliotekets erbjudna miljöhylla. Detta gjordes i syfte att tillföra information till området bibliotek och ekologisk hållbarhet.

- Hur har användarna uppmärksammat bibliotekets miljöhylla?
- Hur använder bibliotekets användare dess miljöhylla?

1.3. Avgränsningar och centrala begrepp

I studien används folkbibliotek och bibliotek synonymt; ingen annan typ av bibliotek avses när folkbibliotek inte skrivs ut. Denna typ av bibliotek valdes för att studien fokuserar på allmänhetens syn på miljötjänsterna, och andra bibliotekstyper når inte denna grupp i samma utsträckning som folkbibliotek. Även koncepten gröna bibliotek och miljöbibliotek används synonymt. I denna uppsats behandlas de yttre, mot användarna vända gröna tjänsterna och inte det inre arbetet för ekologisk hållbarhet. Vidare fokuserar studien på användarens syn på och användning av bibliotekets miljöhylla, och inte på informationens översättning till kunskap och handlande inom individen. Alltså förekommer inte icke-användaren i texten, även om bibliotekets miljötjänster kan tänkas vara av intresse för dem med. Studien tar plats inom svenska förhållanden, och utfördes inom ett bibliotek. De tjänster som berördes var främst miljöhyllan, men miljötidsskrifter omnämns.

Hållbar utveckling

Hållbar utveckling kan tolkas som ett paraplybegrepp, och definieras av World Commission on Environment Development (2018) som “development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs” (Towards Sustainable Development, IV. Conclusion). Hållbar utveckling delas av Agenda 2030 in i social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet, där social hållbarhet representerar mänskliga rättigheter, ekonomisk hållbarhet står för ekonomisk tillväxt, och ekologisk hållbarhet bevarandet av vår planet. Begreppet ekologisk hållbarhet kommer vara det begrepp som denna studie lägger fokus på, då detta är den aspekt som gröna bibliotek speciellt behandlar. Den ovan citerade definition är den definition som studien utgår från.

2. Bakgrund: Riktlinjer för miljöarbetet

Agenda 2030 används på bland annat lokal nivå i Sverige i syfte att utveckla det kommunala hållbarhetsarbetet, och Agenda 21 är dess föregångare. Då folkbibliotek har kommunen som huvudman kan det antas att bibliotekens verksamhet påverkats av dessa dokument genom lokala styrdokument och mål. Därför kommer agendorna presenteras kort i detta avsnitt, tillsammans med IFLAs *Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group*, för att ge en bakgrund för arbetet med hållbar utveckling i Sverige.

2.1. Agenda 2030 och tidigare Agenda 21

Resolutionen Agenda 2030 följer Agenda 21 (se s. 5), och användes vid utförandet av denna studie som mål för Sveriges hållbara arbete. Den antogs år 2015 och innebär att alla FNs medlemsländer ska arbeta för social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet, och målet är att en hållbar värld ska nås år 2030 (Agenda 2030 delegationen, 2018). Agenda 2030 består av 17 mål och 169 delmål som syftar till att förbättra levnadsstandarden genom exempelvis avskaffandet av fattigdom och hunger, samt “säkerställa att alla människor kan förverkliga sin potential i värdighet och jämlikhet och i en hälsosam miljö” (Regeringskansliet, 2018, s. 2). Planetens resurser ska användas på ett hållbart sätt och skyddas från exempelvis överkonsumtion, och hindra och åtgärda klimatförändringar, samtidigt som människor ska ha bra meningsfulla liv. Teknisk utveckling ska ske “i harmoni” med naturen, och slutligen ska fred främjas (Regeringskansliet, 2018). I *Sverige och Agenda 2030* kan den svenska ambitionen för agendan läsas: Sverige ska inta en ledande roll i arbetet för hållbar utveckling både nationellt och globalt. Samarbete nationellt mellan olika parter lyfts som en mycket viktig del av genomförandet av Agenda 2030, och den offentliga sektorns verksamhet ska “genomsyras av det integrerade tanke- och synsätt på hållbar utveckling som Agenda 2030 utgör” (Sverige och Agenda 2030, 2017, s. 4).

Enligt Agenda 2030-delegationens nulägesbeskrivning *I riktning mot en hållbar välfärd* från 2017, där de i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting samt Svenska FN-förbundet utfört en undersökning av Sveriges kommuner, har arbetet med agenda 2030 pågått på olika nivåer. Då denna nulägesbeskrivning är så pass färsk kommer data presenteras i större utsträckning. Exempelvis svarade 14 % att styrande organ har fattat beslut om ställningstagande till agenda 2030, 31 % procent av de tillfrågade kommunerna, landstingen och regionerna hade utsett ansvarig funktion för arbetet med hållbar utveckling. 43 % använder agenda 2030 som ett ramverktyg i arbetet med hållbar utveckling, och 25 % svarade att de samarbetar med civilsamhälle och även i vissa fall näringslivet (s. 73). Det framkommer i texten att arbetet på lokal nivå ser olika ut mellan olika regioner, landsting och kommuner i Sverige, och att många under rapportens materialinsamling hade påbörjat sitt hållbara arbete nyligen. Vikt läggs dock ofta på miljön, följt av social och sedan ekonomisk tonvikt. Biblioteket omnämns främst i materialet som tillhandahållare av kultur (s. 44) och som icke-formell lärandemiljö (s. 25). Då folkbiblioteket är del av det offentliga samhället och kommunen är dess huvudman, och Agenda 2030 arbetas utifrån inom kommun, region och landsting kan det antas att biblioteket i någon mån har påverkats av denna och har ett inre praktiskt arbete vad gäller ekologisk hållbarhet.

Agenda 21 är ett handlingsprogram som antogs år 1992 vid FN:s konferens i Rio de Janeiro, i syfte att vända ohållbara trender. Det bestod av mål och riktlinjer vilka det rekommenderades skulle följas, och dessa behandlade social hållbarhet, ekonomisk hållbarhet och ekologisk hållbarhet (Miljövårdsberedningen, 1994). Målen för den sociala och ekonomiska hållbarheten var förbättrad levnadsstandard internationellt genom fattigdomsbekämpning, främjandet och skyddandet av människors hälsa, hållbar bostadsutveckling, förändrade konsumtionsmönster samt integration av miljö och utveckling i beslutsfattande. I avsnittet om ekologisk hållbarhet presenterades mål och riktlinjer för hur atmosfären ska skyddas, för skydd av ekosystem, hur skadliga ämnen ska hanteras, avskogning bekämpas och vattenmassor beskyddas. Hållbara jordbruksprocesser och placering samt hushållning med resurser tillkommer i detta. Det tredje avsnittet behandlar ämnet viktiga grupper, och följs av hur dessa mål och riktlinjer kan implementeras (Miljövårdsberedningen, 1994; United Nations Sustainable Development, 1992). I Sverige arbetades dessa mål med i regering och riksdag, på kommunal nivå, inom varje sektor som exempelvis jordbruk eller industri, samt på individnivå (Miljövårdsberedningen, 1994, s. 10). Kommunen presenteras här som en motor i arbetet för hållbar utveckling, då den har unika möjligheter att påverka det lokala näringslivet, planering av byggnader och vägar och kan inta en "viktig roll som utbildare och informatör" om exempelvis miljö och utvecklingsfrågor (s. 11).

Lokal Agenda 21 talar om vikten av att ha kunskap om hållbarhet och miljö för att kunna aktivt delta i den demokratiska utvecklingsprocess som Agenda 21 innebär. Här presenteras skolan och biblioteket som viktiga informations- och kunskapsspridare i samhället och då speciellt av information om miljö. Ökad kunskap om miljöproblem kan på sikt leda till påverkan på attityder och beteenden hos allmänhet och företag (Miljövårdsberedningen, 1994, s. 26). Samarbete för demokratisk och hållbar utveckling inom kommun, och mellan kommuner nationellt förespråkas.

Vad gäller Agenda 2030 omtalas biblioteket i *I riktning mot en hållbar välfärd* (Agenda 2030-delegationen, 2017) som en organisation vilken verkar för social hållbarhet, men fungerar fortfarande som den kunskapsspridare som presenteras i koppling till Agenda 21. Det kan antas att det är genom förmedlandet av information som biblioteket kan arbeta med ekologisk hållbarhet.

2.2. Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group [ENSULIB]

International Federation of Library Associations (IFLA) är den ledande organisationen för bibliotek och informationsprofessionen internationellt, och ska representera Biblioteks- och informationsvetenskapens samt BoIs användares intressen (IFLA, 2018). Inom IFLA finns specialintressegruppen *Environment, Sustainability and Libraries*, hädanefter kallad ENSULIB, som sedan dess officiella start har hållit satellitmöten, sammanträden samt haft program vid *World Library Information Congress*, och lanserade Green Library Award år 2016. ENSULIB har fem mål som de adresserar:

- **Effects of climate change on libraries** (modification of the conditions of storage and preservation, buildings insulation, impacts on library finances and management,...).

- **Applications of environment-friendly practices in libraries** (recovery of rainwater, use of renewable energy sources, printing control, paper recycling, etc).
- **Proposed environmental recommendations for the profession** (recycling of outdated documents, use of biodegradable materials, etc).
- **Increasing and promoting sustainability-related library resources and services** (development of collections on environmental themes, exhibitions, outreach, etc.)
- **Increasing librarians' own awareness of environmental concerns.** (IFLA, 2017)

Utifrån dessa mål har de skapat en checklista innehållande punkter som biblioteket kan utgå från. Exempelvis behandlar listan val av plats, fasad och byggnadsmaterial, samt det klimat som ska råda i lokalen vad gäller värme, luftkonditionering och belysning. Även grön IT och andra eko-vänliga användartjänster, här exemplifierat som alternativ till plastkassar och att scanna dokument istället för att kopiera, förslås. Slutligen finns punkter för hur biblioteket ska styras, marknadsföras gentemot samhället och motiveras till huvudman (Werner, 2013). ENSULIB kan anses vara en grupp vars dokument kan användas som stöd i utvecklingen av ett grönt bibliotek vad gäller minskandet av dess byggnads miljöpåverkan, samt utvecklingen av de tjänster som kan finnas till hands för användarna i biblioteket. Det är dock oklart i vilken utsträckning dessa föreslagna riktlinjer används för att utveckla miljöarbetet inom biblioteket.

3. Litteraturgenomgång

Nedan följer tidigare litteratur och forskning som berör de tre olika områden som behandlas i denna uppsats. Dessa dokument presenteras i syfte att underbygga och förklara de områden som berörs i uppsatsen. Avsnittet är uppdelat i tre delar: I första hand presenteras Gröna bibliotek, vilket följs av användarnas syn på biblioteket. Efter det beskrivs det hur användarna kan mötas av information.

3.1. Gröna bibliotek

Ekologisk hållbarhet är en liten men växande del av forskningen inom bibliotek och informationsvetenskap: Denna aspekt av paraplybegreppet hållbarhet kännetecknas ofta av begreppet *green libraries* eller *green library movement* (hädanefter gröna bibliotek) vilket härstammar från amerikansk forskning, där ordet grön representerar hållbarhet (Antonelli, 2008). Begreppet gröna bibliotek är enligt Monika Antonelli, George Aulusio (2013) och Harri Sahavirta (2013) ofta kopplat till de steg som tagits för att minska byggnadens koldioxidavtryck och tillämpa mer hållbara lösningar på vatten, el och underhåll, samt de certifikationer dessa byggnader kan söka för att klassas som ett grönt bibliotek. Aulusio (2013), som i sin artikel utgår från ett akademiskt bibliotek, påstår att byggnaden inte är den enda faktorn för att biblioteket ska bli en ekologiskt hållbar organisation, utan att biblioteket genom utbildning, verksamhet och ansats att nå det lokala samhället med information (s. 1) också kan kallas ett grönt bibliotek. Sahavirta (2013) som istället beskriver ett folkbiblioteks ekologiskt hållbara arbete stödjer detta, och påpekar att alla inte har möjlighet att renovera eller bygga nya bibliotek. Aulusio (2013) beskriver vidare att bibliotekets verksamhet med fördel kan stödja den omgivande organisationens arbete för ekologisk hållbarhet. Med detta avser han som nämnt ett akademiskt bibliotek inom ramen för den högskola eller det universitet det verkar inom, men detta är även relevant för folkbiblioteket. Folkbiblioteken är en del av det lokala samhället, och kan genom sin ekologiskt hållbara verksamhet stödja det lokala samhället i dess arbete för ekologisk hållbarhet.

Kathryn Miller (2010) definierar två roller folkbiblioteket kan anta i arbetet med ekologisk hållbarhet; *environmental leader* (miljöledare) och *environmental educator* (miljöutbildare). Begreppet miljöledare innebär att biblioteket intar en roll som förebild i arbetet med ekologisk hållbarhet i localsamhället. Biblioteket tar som miljöledare hållbara inre beslut och implementerar hållbar verksamhet, och Miller ger i sin text praktiska exempel på vad som kan införlivas i den inre verksamheten: Det rör sig om val av hållbara produkter, som exempelvis rengöringsmedel och verktyg, och hållbara tjänster som återvunnet papper i skrivaren. Sahavirta (2013) och Aulusio (2013) beskriver biblioteket som intagare av rollen som miljöledare men använder inte Millers begrepp. Sahavirta talar också om beslut och hållbar verksamhet, men lyfter det faktum att folkbibliotek ofta är bundna till utomstående organisationer vad gäller inköp, transport och vilka produkter som kan införskaffas. Exempelvis kan de ha leverantörer av skrivarpapper genom kommunen, och detsamma gäller till vilken grad de kan återvinna materialet som slängs på biblioteket. Sahavirta lyfter dock vikten av att här kommunicera att ett grönare val av produkt eller tjänst hade föredragits, för att om organisationen fortsätter vara tyst har den ingen påverkan på dessa val (s. 322). I Miller (2010) omnämns digitala medier som ett grönt alternativ till tryckt text, men detta är

något som Sahavirta (2013) ställer sig emot: Teknik såsom datorer, ipads, med mera ersätts relativt ofta och genererar då en större mängd skräp, samtidigt som de kräver elektricitet för att fungera. Då dessa tekniska medel genom exempelvis e-böcker och e-tidskrifter skulle minska pappersmängden, och användandet av papperet inte har minskat, blir det istället utöver papperet som dessa medel förekommer (s. 321-322). Enligt Sahavirta är det också viktigt att erbjuda en för användarna attraktiv lokal för arbete, läsning, möte och annan tidsspending, då “more is less”. Sahavirta förklarar:

The green core in this is that we have the lights on so that elsewhere they may be off - or, we have many shared computers so that everyone does not need to buy a computer of his own. (s. 323)

Enligt Sahavirta skulle då biblioteket bidra till att på sikt minska el- och teknikanvändning i lokalsamhället. Det kan kort sägas att biblioteket i så stor utsträckning som möjligt ska ta hållbara inre beslut (Sahavirta, 2013), och att organisationens inre och yttre arbete ska genomsyras av hållbarhet (Aulusio, 2013).

Bibliotekets roll som miljöutbildare baserar sig istället i informationskompetens, här environmental literacy (miljökompetens), och individens identifierande – och utförande av hållbara val samt vetskap om hur de påverkar miljön på lokal och global nivå. Rollen som miljöutbildare kan sägas bestå av yttre arbete, med vilket avses tjänster som är riktade till biblioteksanvändarna. Målet med förmedlingen av information är att främja utvecklingen av ett samhälle som har kunskap om miljön, och utifrån denna kunskap agerar på ett för miljön hållbart sätt (Miller, 2010). Sahavirta (2013) beskriver vikten av att tillhandahålla korrekt och relevant information i en egen samling, en så kallad miljöhylla, som gör informationen mer lättåtkomlig för intresserade användare. Sahavirta menar dock att det inte är svårt att locka användare som redan är insatta och aktiva i ämnet; det är en större utmaning att nå icke insatta användare och göra denna samling intressant för dem. Genom att locka dem med mer interaktiv, illustrativ information, information som presenteras på ett intressant sätt, eller aktiviteter med miljöteman kan leda till att ett intresse för miljöinformation väcks hos användaren (Sahavirta, 2013, s.329). Aulusio (2013) föreslår att informera om hur användaren kan använda bibliotekets teknik och specifika funktioner för att spara material, och beskriver också alternativa utbildningsmedel, som utställningar.

Rollerna miljöledare och miljöutbildare kan anses samspela för att skapa ett grönt bibliotek, och det är genom synliggörandet av dessa som biblioteket kan vara ledande och utbildande: Alltså är marknadsföring av stor vikt för att det ekologiskt hållbara arbetet ska få genomslag. Aulusio skriver om detta att organisationen ska marknadsföras för användare och samhället i stort, för att inspirera dem och lokala företag att själva agera mer ekologiskt hållbart (Sahavirta, 2013). Sahavirta menar att även om verksamheten agerar hållbart kommer ingen att påverkas eller annars inspireras om inte detta arbete kommuniceras till användarna. Genom att synliggöra, marknadsföra, kommunicera kan informationen spridas “from the workplace to the home, from the clerk to the customer and from the municipal residents to the decision-makers” (Sahavirta, 2013, s. 326). Hauke och Werner (2013) påstår att hållbart arbete över huvud taget är viktigt att marknadsföra då det visar att organisationen arbetar både för nuvarande – och framtida generationer, och har positiv inverkan på användarnas syn på biblioteket som helhet. Kort sagt kan biblioteket ha program och inre verksamhet, men om det inte synliggörs påverkar det inte på användarnas bild av biblioteket, eller på

deras kunskap: “To take a clear stand and to create a visible green image for the library is an important part of the environmental work” (Sahavirta, 2013, s. 330).

Det bör noteras att mycket av den litteratur som finns om gröna bibliotek har sitt ursprung i utlandet och utgår då alltså inte från svenska perspektiv. Hauke, Werner, Grunwald och Wilde (2014) påpekar exempelvis att det i Skandinavien saknas nationella initiativ för gröna bibliotek (s. 6), men att biblioteken är en organisation som har kommuner som ofta arbetar för ett mer hållbart samhälle. Då Agenda 2030s mål i dagsläget används för att utforma kommunal verksamhet (Agenda 2030-delegationen, 2017) kan det antas att biblioteken arbetat med ekologisk hållbarhet i större utsträckning. I Hagelins C-uppsats från 2012, där hon genom intervjuer vid tre olika bibliotek försöker se huruvida dessa främst passar in i ledarrollen eller i utbildarrollen beskrivs dock ett likartat yttre arbete mot vad som ovan beskrivits: Information erbjuds exempelvis, och vissa bibliotek har program. De samarbetar ofta med lokala fairtrade organisationer, och med kommunen i syfte att arbeta hållbart. Genom sin uppsats kommer Hagelin fram till att de svenska biblioteken i större utsträckning faller inom miljöutbildarrollen. Åsedal (2017) som studerade biblioteksplaner ser dock det motsatta; att biblioteken i de ledande dokumenten intar en miljöledarroll. Det är dock inte klart i vilken utsträckning bibliotekets hållbara arbete marknadsförs.

3.2. Användarnas syn på biblioteket

I detta avsnitt presenteras en rapport och två artiklar som fokuserar på användarnas förväntningar på bibliotek i allmänhet. Dessa texter är skrivna i Sverige och Norge, och ger ett nordiskt perspektiv på dessa förväntningar.

Användarnas bibliotek: förväntningar och utmaningar i det samtida folkbiblioteket (Nordeberg, Michnik och Eriksson, 2012) samt *Olika syn på saken* (Svensk biblioteksförning, 2011) är båda användarstudier som leder till likartade resultat: Många av bibliotekets användare har en traditionell idé om vad, och vilka tjänster organisationen ska tillhandahålla. Nordeberg med flera utförde 182 intervjuer på 14 bibliotek, och i det material de samlat in läggs vikten vid personalens kompetens, bemötande och tillgängliggörande av teknik, samt vad författarna kallar ‘det materiella’ (s. 6). Med det materiella avses de fysiska dokumenten och lokalen; inga svar hade iakttagits där användarna sagt att de använde bibliotekets digitala tjänster. De identifierar även tydliga skillnader i vad bibliotekets personal vill erbjuda, och vad användarna vill ha utifrån siffror som publicerats i Svensk Biblioteksförnings rapport (2011) och sin egen insamlade data. Exempelvis nämner deras informanter ingenting om digitala tjänster eller hemsidan, något som bibliotekarier i *Olika syn på saken* tycker är mycket viktigt.

Svensk biblioteksförnings rapport behandlar information från cirka 800 av användare besvarade enkäter, och 100 intervjuer med anställda vid folkbibliotek, och resultatet är likartat: Användarna rankar personalens kompetens och bemötande högt, följt av bibliotekets och materialens tillgänglighet, samt bibliotekets utbud av böcker. Biblioteket ska även ha fräscha lokaler som karaktäriseras av en lugn, rofylld miljö. Vid frågan om programverksamheter fick dessa låg prioritet om de inte behandlade målgruppen barn, och efter barnaktiviteter i rankningen av bibliotekets olika tjänster

faller bland annat tidskrifter (s. 10-11). De svar som samlats in från användarna visar att olika grupper har i princip samma rangordning på de olika tjänsterna:

Men intensiteten varierar och det är de sedan tidigare kända starka användargrupperna som uttrycker att bibliotekens olika egenskaper är mycket viktiga. Störst skillnad finns med hänsyn till kön och utbildning. (s. 14)

Utifrån det resultat som samlats in rankar kvinnor de socialt inriktade tjänsterna högre. Med detta avses kontakt med personal, de föredrar även ett lättillgängligt bibliotek med bra bokbestånd. Män föredrar att kunna sköta sina ärenden via webbplats, möta andra i lokalen och vill se ett bra utbud bland tidskrifterna. Vad gäller utbildning anger högutbildade att personalens kunnighet är viktig, med högre intensitet. Detta är fortfarande viktigt för den lågutbildade användaren, men inte till lika hög intensitet. Högutbildade gav ett svar med högre intensitet för bibliotekets tillgänglighet, materialets tillgänglighet, och bibliotekets utbud av böcker. Lågutbildade svarade med högre intensitet att fräscha lokaler, spännande – stimulerande miljö och möten var viktiga. Det framkommer i rapporten att användarna, oavsett hur vana de är vid att använda biblioteket, har en traditionell önskelista när det kommer till vad de vill se i biblioteket. De lågfrekventa användarna är i högre grad intresserade av en spännande verksamhet med praktiska, fräscha lokaler som erbjuder internet och plats för möten.

Folkbiblioteket är här en plats för avkoppling i lugn och ro, som gärna har lättillgänglig media och dokument för underhållning eller möjliggör möten med andra. På plats ska servicemedveten, trevlig personal finnas med bra kunnande om tillgängliga medier som gärna kan ge bra bokförslag. Programverksamhet kan vara intressant men är dock speciellt viktigt för barn; för vuxna tycks övriga medier mer intresseväckande.

Aabø och Audunson (2012) utförde en studie på tre norska bibliotek, där användare observerades och intervjuades inom ramen för biblioteket som en högintensiv eller lågintensiv mötesplats. En högintensiv mötesplats innebär att användaren går till biblioteket och söker för dem relevant information för privata intressen, medan en lågintensiv mötesplats innebär att de medan de söker efter denna information möts av andra personers intressen, inom biblioteket som offentlig plats. Utifrån denna studie skriver Aabø och Audunson att biblioteket är en plats där användarna gärna utför privata och individuella ärenden, där de respekterar det faktum att det är en offentlig plats. Detta gör de genom att visa respekt för andra biblioteksanvändares lugn och ro (s. 143). Biblioteket är också en plats användarna känner att de har ägande av, enligt Aabø och Audunson., då de exempelvis flyttar möbler eller låter barnen leka som de inte gör på en annan offentlig plats. Möjligheten att i biblioteket förflytta sig mellan olika sfärer, som den offentliga till den privata, eller försluta sig i en bubbla av privat arbete, eller delta i sociala gruppaktiviteter kan, enligt Aabø och Audunson, anses vara en av bibliotekets viktigare kvalitéer.

De människor som använder sig av biblioteket har ofta ett privat mål med vistelsen, och biblioteket blir oftast en offentlig plats när de bryter från dessa privata aktiviteter (s. 147). Det är också en plats där användaren möter andra individers intressen, och där möten mellan individer förekommer: Dessa behöver inte vara möten med interaktion utan kan vara tyst samhörighet under i biblioteket förlagd studietid. Slutligen är biblioteken en plats där individer av olika utbildning, kultur eller etnicitet, et cetera, möts av acceptans och respekt, inom identiteten som biblioteksanvändare.

3.3. Användarna och informationen

En individ kan inhämta och välja att använda information genom att aktivt eller omedvetet söka information. Detta berör även hur de tar del av information om miljö och ekologisk hållbarhet. I detta avsnitt presenteras därför informationsbeteenden kort.

Informationsbeteenden definieras av Donald Case (2012) som informationssökning, vilket innebär att individen medvetet söker information för att fylla "kunskapsbehov" (s. 5), men även passiv eller omedveten informationssökning, då information påträffas utan att individen faktiskt söker efter den. Exempel på omedveten informationssökning är *browsing*, *encountering*, och *serendipity*. Då dessa tre är snarlika, exempelvis är *encountering* det oförutsedda mötet med information, och *serendipity* innebär att information för ett ämne påträffas när individen egentligen söker efter annan information. *Browsing* kan ses mer som ett paraplybegrepp (s. 100-101). *Information encountering* introduceras för att den, utöver att generera information för ett mål, även nämner information som rör intressen.

Erdelez (1999) beskriver information encountering som "an unexpected discovery of useful or interesting information" (s. 25), som kan förekomma medan individen aktivt söker information, eller i vardagen (s. 28). *Encounterers*, som Erdelez kallar individer som möter information på detta vis, har olika beteenden i relation till sagda möte med intressant eller användbar information: De kan ta med sig informationen, eller lämna den för att fortsätta söka efter det mål de hade till att börja med.

Den information som möts kan vara problemrelaterad eller relaterad till individens intressen. Vad gäller problemrelaterad information är mötet ofta inte kopplat till det mest problem som individen söker information för i just det ögonblicket. Exempelvis kan en student söka information för sin litteraturgenomgång men istället hitta underlag som kan vara intressant för deras teori. Problemrelaterad information kan vara relevant för gamla eller kommande problem, utöver det som är mest aktuellt för tillfället. Erdelez beskriver inte möjliga kontexter för intresserelaterad information, men kan antas vara information av personligt intresse som möts i sökandet efter annan information. Dock kan möten med information leda till att individen känner sig mer optimistisk i relation till olika projekt som hen företagit sig.

I *Public libraries going green* introducerar Miller (2010) begreppet *environmental literacy* (miljökompetens), vilket hon definierar som "the ability to identify a sustainable choice and make that choice" (s. 12). Det kan även ses som ökandet av förståelsen för hur vår värld fungerar, för att kunna göra ekologiskt hållbara val (Pitman et al., 2018). Millers miljökompetens (2010) har rötter i informationskompetensen, och som en kompetens som kräver att individen blir informerad om miljö för att kunna göra hållbara val kan den kopplas till informationsbeteenden som informationssökning och information encountering.

Vanliga källor för information om miljö är bland annat tidskrifter och böcker, men även andra människor som vänner och arbetskamrater eller andra sociala nätverk (Pitman et al., 2018, s.234). Det kan antas att det finns stora möjligheter att användarna i sin vardag möts av information om miljö, om inte i biblioteket så kanske i samhället i stort.

4. Teoretisk modell

Donald Case påbörjar avsnittet *selective exposure and information avoidance* med att presentera vad *selective exposure* (selektiv exponering) och *information avoidance* (informationsundvikande) kan antas vara: Att en individ har en tendens att söka information som är förenlig med deras tidigare kunskap (Case, 2012, s. 109). Genom detta stycke går han igenom ett flertal olika texter som syftar till att identifiera de faktorer som kan påverka huruvida en individ väljer att ta del av information. En utav dessa är ett kapitel kallat *Channels and Audiences* skrivet av Wilbur Schramm (1973). I detta kapitel diskuterar han vilka aspekter som påverkar huruvida en person väljer att ta del av information, och använder sig då av begreppen *channels* (kanaler) och *audiences* (mottagare). Mottagarna är de personer som kanalerna riktar sig till, medan kanalerna själva definieras som hur information blir tillgänglig för användarna, och mellan dessa två ligger den selektiva exponeringen. För att göra detta mer specifikt för biblioteks och informationsvetenskapen har begreppet mottagare bytts ut mot användare, då dessa är de som informationen riktas till. I texten kallar Schramm även den information som förmedlas för *stimulus*, detta har ersatts med information då stimulus ofta används inom psykologisk forskning.

Selektiv exponering innebär enligt Schramm (1973) att en individ ofta har tillgång till mycket information och att hen gör ett val av vad hen ska ta del av, vilket är bundet till individens intresse för informationen, och den ansträngning som behövs göras för att få tag på denna information. En studie utfördes för att undersöka texter som behandlar selektiv exponering, och utifrån denna identifierar Schramm fem faktorer vilka påverkar huruvida individen tar del av informationen (s. 121):

1. *Informationens tillgänglighet*: Med detta avses hur lätt informationen är att tillgå; om den exempelvis är lättillgänglig finns det större chans att individen tar del av den. Schramm tar här upp exemplet att fler människor ser stora reklamskyltar än små. Inom biblioteket kan informationens tillgänglighet påverkas av huruvida det exempelvis skett temautbrytningar, dokumenten inom dessa teman blir då mer lättillgängliga än om de stod insprängda bland andra ämnen och titlar i resten av biblioteket.
2. *Informationens synlighet*; står informationen genom skyltning ut från omgivningen, genom till exempelvis storlek eller färg. Synligheten kan kort sammanfattas som i vilken utsträckning något kontrasterar mot bakgrunden eller lockar blickar till sig, i biblioteket kan detta kännetecknas av intressant skyltning av böcker eller av att en hylla på något sätt skiljer sig från övriga hyllor.
3. *Användarens förhållningssätt och förkunskaper*: Individens tidigare erfarenheter påverkar hans användande eller ickeanvändande av informationen, de kommer till platsen för att leta efter någonting specifikt utifrån dessa tidigare erfarenheter. Biblioteket som plats innebär att användarna har specifika mål när de kommer in i den, exempelvis kan en person som ofta läser tidskrifter på biblioteket röra sig i förstahand till den avdelningen.
4. *Informationens uppskattade användbarhet eller värde*: Här beskriver Schramm information som har ett syfte. Exempelvis kan individen söka information som hjälper avgöra om ett paraply behövs för dagen, eller för att hitta underhållning för en tråkig kväll. För detta vänder de sig till källor som de vet passar deras mål, exempelvis till databaser för vetenskapligt material och dagstidningen för

lokala nyheter. Han skriver: "Some sources will prove over time to have utility for certain kinds of information, some for others, and thus an individual tends to develop habits and patterns of information seeking" (s. 121).

5. *Kvalitéer hos den enskilda individen* (exempelvis utbildning och social status). Enligt Schramm påverkar exempelvis högre utbildning individen till att söka mer information, att den högtbildade vill utveckla en vidare kunskap, men också att de söker tryckt media över till exempel tv eller internet. Det senare kopplas även till social status.

I denna studie utgår teorin från fyra av dessa fem faktorer i Schramms modell: Faktor fem användes inte då det utifrån en kort intervju blir svårt att se hur social status eller utbildning påverkat hur användarna använder sig utav informationen, med vilket menas det material som erbjuds i biblioteket. Övriga faktorer användes i analys av empirin för att tolka intervjusvar och observation och genom detta se huruvida bibliotekets material beskrivs vara tillgängligt och synligt, men även för att se hur, eller om, användarens förhållningssätt, förkunskaper och informationens uppskattade användbarhet kan sägas påverka användarens val att ta del av bibliotekets miljöhylla inom ramen för forskningsfrågorna. Detta kan relateras till de fenomen som syns i litteraturgenomgången: Användarnas syn på biblioteket och vad det ska tillhandahålla, och hur de förhåller sig till det, samt hur de möts av information kan anses vara aspekter av Schramms fem faktorer. Dock är en tolkning aldrig helt opartisk och det kan hända att författarens förkunskaper har färgat analysen.

5. Metod och tillvägagångssätt

I följande kapitel beskrivs hur urval av lokal och informanter gjorts, samt metoden för hur empirin samlats in och sedan analyserats utifrån en kvalitativ innehållsanalys.

5.1. Insamlingsmetod

För att svara på forskningsfrågorna för denna uppsats utfördes en fallstudie vid ett bibliotek, och fokus lades på dess miljötjänster. Anledningen till att fallstudien valdes var för att som Hagelin (2012) skriver i sin kandidatuppsats ser miljöarbetet olika ut mellan olika bibliotek. Då detta arbete färgar användarnas upplevelse av tjänsterna är risken stor att de ger olika svar i intervjun. Även om det kunde vara intressant att göra en jämförande studie mellan olika biblioteks användares inställningar fungerar inte detta inom tidsrymden för denna uppsats. En fallstudie kan enligt Bryman (2011) ge en detaljerad bild av studieobjektet, men innebär också att resultatet inte kan generaliseras över, i detta fall, andra biblioteks miljötjänster.

Datainsamlingsmetoden var inspirerad av etnografisk metod. För att samla in empirin tillämpades därför semistrukturerade intervjuer med inspiration av denna metod, vilket innebär att materialet kompletterats med observation av bibliotekets miljöhylla. Jag har inte enligt etnografisk metodik levt mig in i de grupper eller sammanhang som existerar kring bibliotekets miljötjänster, men har fortfarande noterat dessa inom ramen för denna studie. Då detta är en kvalitativ studie ansågs semistrukturerade intervjuer och observationer passande för att besvara studiens forskningsfrågor, vilka är *hur har användarna uppmärksammat bibliotekets miljöhylla? Och hur använder bibliotekets användare dess miljöhylla?* Genom de semistrukturerade intervjuerna fick användarna möjlighet att ge sitt perspektiv på deras användning, eller icke-användning av miljöhyllan, och deras inställningar till att biblioteket erbjuder denna tjänst. Denna intervjuform gav användarna frihet att uttrycka sina egna tankar om bibliotekets miljöhylla och information om miljön överlag (jämför Bryman, 2011, s. 415) Observationerna kan ge en inblick i hur användare kan lägga märke till bibliotekets miljöhylla, genom demonstration av kringliggande gångstråk och genom att synliggöra användares möjliga förhållningssätt. Observationerna var till stor del grund för svaret till den första forskningsfrågan, tillsammans med delar ur intervjuerna.

5.1.1 Semistrukturerad intervju

Det huvudsakliga underlaget samlades in genom semistrukturerade intervjuer. Metoden valdes då denna typ av intervju är relativt strukturerad och bör samla in likartad information från varje informant, samtidigt som den fortfarande är relativt öppen och flexibel (jämför Kvale, 1996). I och med att det empiriska materialet baserar sig i informanternas uppfattningar om ett specifikt ämne ansågs då den semistrukturerade intervjun vara ett passande medium (jämför Bryman, 2011). Dock kan valet av semistrukturerad intervju ge en mindre informantgrupp än exempelvis enkäter, och därför inte representera den användarskara som besöker biblioteket. Då det inte fanns tidigare litteratur i ämnet ansågs denna metod hjälpa forma en grund i ämnet användares användning av- och medvetenhet om gröna tjänster.

Intervjuguiden (se bilaga 3) formades utifrån tidigare litteratur om Gröna Biblioteks tjänster och från Schramms (1973) fem faktorer som kan påverka personer deltagande av information, samt utifrån uppsatsens problemformulering och forskningsfrågor. Intervjuerna som utfördes omfattade cirka fem minuter var, och åtta frågor fanns att ställa tillsammans med relaterade följdfrågor. Fyra av dessa definierar vem användaren är utifrån hur ofta och till vad de använder biblioteket, samt deras utbildningsnivå. Övriga frågor behandlade användarnas upplevelse av bibliotekets miljöhylla, och deras erfarenheter av informationen utanför biblioteket. Informanterna, användarna, fick fritt forma sina egna svar till frågorna och intervjuaren ställde anpassade uppföljningsfrågor om ytterligare information eller klargörande behöves. Frågorna var utformade på så allmän svenska som möjligt, och termer som inte är frekvent förekommande i det dagliga talet definierades för informanten. Om de hade frågor fanns det möjlighet att ställa dessa i samband med intervjun. I utförandet av intervjuerna föll de fyra följdfrågorna under *om ekologisk hållbart arbete på biblioteket* (se bilaga 3) bort i alla fall utom ett, då dessa behandlade miljöhyllan mer direkt och enbart en person av 20 tagit del av hyllans innehåll. Anledningen till att fler intervjuer inte utfördes var att materialet nådde mättnad: Ingen ny data tillfördes, och det ansågs att ytterligare intervjuer inte skulle tillföra ytterligare information. Efter att materialet samlats in har det transkriberats för att göras mer tillgängligt för analys (jämför Kvale, 1996). För denna studie har endast tal skrivits ut, vilket innebär att underlagets innehåll inte förändrats. Pauser har också skrivits ut, men utfyllnadsljud har ignorerats vid transkribering.

Det finns risk att informanternas svar påverkas av intervjuarens närvaro (Bryman, 2011): Faktorer såsom intervjuarens kön, etnicitet och sociala bakgrund kan medföra att svaren blir skeva. Bryman menar dock att denna risk inte är precis så framträdande som att informanten vill ge en god, positiv bild av sig själv, och därför ger modifierade svar. De plagg som användes vid intervjutillfällena saknade tryck för att minska intervjuarens påverkan, då sagda tryck riskerade att leda till att användarna drog slutsatser om personen framför dem. Ansats togs att bemöta samtliga användare på samma sätt. De faktorer som är svåra att påverka, som det faktum att en person kan ge jakande svar, hölls i åtanke när resultaten senare granskades.

5.1.2 Observation

Observation utfördes vid bibliotekets miljöhylla för att se vad användarna gör runt den och hur de rör sig kring den. Observationsmaterialet agerar därigenom som komplement till intervjuerna, då dessa inte kan visa hur användare rör sig kring hyllan. Innehållet i hyllan granskades inte, men dess ämnesinnehåll redogörs för i grova drag, och var hyllan är placerad och förbi ledande gångstråk noterades. Bryman (2011) talar om olika strategier för observation, och för denna studie användes en händelsebaserad strategi. Detta innebär att beteenden registrerades när de händer; i detta fall observerades hyllan under olika tidpunkter per dag, och vad som hände vid den noterades. Detta kan sägas vara en enkel observation, då författaren valt att inte delta i eller påverkar situationen. Den kan även sägas vara ostrukturerad då ett observationsschema inte används, och att vad som händer kring hyllan noteras allt eftersom det händer (jämför Bryman, 2011). Detta hade som konsekvens att även sådant som inte var direkt relaterat till observationsobjektet noterades: Hade en strukturerad observation tillämpats hade dessa

händelser kanske inte noterats, beroende på observationsschemats utseende. Dock låg intresset för observationen i hur användare förhåller sig till hyllan, och en ostrukturerad observation utesluter då inte oförutsedda händelser.

Miljöhyllan är en sektion i bibliotekets lokal som innehåller information om miljö, miljöfrågor, och hur människan kan ha mindre påverkan (Miljöombud, personlig kommunikation, 2018-04-23). Denna hylla är en av de tjänster som biblioteket alltid erbjuder, och har observerats en kortare tid var dag i samband med intervjuerna för att samla in kompletterande information. Det fanns en risk att miljöhyllan inte används under de tider observationerna utfördes, vilket innebär att datan som genererats från dessa observationer kan vara missvisande. Miljötidskrifterna var placerade i tidskriftsavdelningen och har inte observerats tillsammans med miljöhyllan, dock kontaktades bibliotekets miljöombud om lånestatistik, och tidskrifterna noterades i förbigående under intervjuernas utförande.

5.1.3. Urval

För att inhämta relevant empiriskt material krävdes det att intervjuer och observation utfördes i ett folkbibliotek som hade ett yttre miljöarbete. Detta innebar att biblioteket behövde ha miljöhylla eller andra miljörelaterade tjänster eller aktiviteter för att vara ett möjligt val att utföra intervju och observation vid. Det bibliotek som tillfrågades om möjlighet att utföra studien i dess lokaler var ett större bibliotek som författaren sedan tidigare visste hade miljöhylla. Vid närmare granskning av dess hemsida visade det sig även vara miljöcertifierat samt arbeta utifrån kommunens miljöpolicy för att minska sin miljöpåverkan. Detta ansågs göra det till en lämplig plats för studiens praktiska genomförande, då arbetet för ekologisk hållbarhet genomsyrade deras verksamhet. Bibliotekets chef kontaktades via e-mail och tillfrågades om möjlighet att utföra studien i deras lokal. Hen informerades även om de etiska principerna som presenteras på s. 17, och efter förfrågan tog författaren kontakt med bibliotekarier i informationsdisk vid varje intervju- och observationstillfälle. I studien är biblioteket anonymt då studien främst fokuserar på användarnas vetskap om – och användning av dess miljöhylla.

Efter att biblioteksansvarig kontaktades bibliotekets miljöombud genom e-mail, och en konversation hölls med hen under studiens utförande om bibliotekets miljöjänster. Biblioteket ifråga erbjuder miljöhylla och miljötidskrifter: Dessa två material förekommer inte i samma hylla, miljötidskrifterna är placerade bland övriga tidskrifter, och miljöhyllan är en separat utbrytning. De medier som köps in för miljöhyllan följer bibliotekets inköpskriterier; medierna är nya, aktuella, eller efterfrågas och saknar uppenbara brister eller fel i sitt faktamässiga innehåll. Det framkommer i konversation att miljömärkning i lokalen, och programverksamhet inom miljö kommer tillkomma under år 2018 (Miljöombud, personlig kommunikation, 2018-04-23 – 2018-05-16).

För valet av informanter för denna studie har ett målstyrt urval tillämpats, vilket enligt Bryman (2011) har som mål att välja ut deltagare, eller organisationer, som är för studien passande då de “är av relevans för en förståelse av en social företeelse” (s. 392). Resultatet av denna typ av urval kan inte generaliseras mot en större population, då det målstyrda urvalet är ett icke-sannolikhetsurval. Det är inte heller ett bekvämlighetsurval, då det finns kriterier för vilka grupper och organisationer som kan

delta. För denna studie intervjuades biblioteksanvändare: Dessa kan beskrivas som individer som besöker biblioteket för att använda dess lokal eller tjänster. För att kategorisera dessa användare ställdes inledningsvis frågor om hur ofta och hur länge de använt biblioteket, där användare som besökte biblioteket 1-2 eller fler gånger per månad klassades som vana användare och besök per halvår och år klassades som mindre vana användare. I övrigt skulle informanterna vara över 15 år gamla för att undvika etisk problematik vad gäller att skaffa målsmans samtycke. Användarna möttes i bibliotekets vuxen- och ungdomsavdelning, avdelningen för andra språk, fackavdelningen, vid tidskrifterna och sittplatserna och tillfrågades på plats om de hade möjlighet att delta i intervjun. Intervjuer och observationer delades upp över tre dagar, onsdag, torsdag och fredag, och tog plats mellan tiderna 9.30-11, 13-15, och 16.30-18. Sammanlagt intervjuades 20 personer och tre timmars observation utfördes. Utav de användare som intervjuades var fem lågfrekventa biblioteksanvändare, som besökte biblioteket en till två gånger per år, upp till tre gånger i halvåret. Övriga femton besökte biblioteket var, eller varannan vecka.

Under intervjuernas gång blev det tydligt att deltagarna behövde ha relativt hög förståelse av det svenska språket då det uppstod missförstånd trots förklaringar, och erbjudan om att utföra intervjun på engelska avböjdes. Förutom ålder och goda kunskaper i svenska gjordes ingen åtskillnad i valet av vilka personer som tillfrågades.

5.2. Analysmetod

Den insamlade empirin analyserades tematiskt. En tematisk analys är, enligt Bryman (2011), en av de vanligare analysmetoderna inom kvalitativ forskning. Braun och Clarke (2006) skriver att den tematiska analysmetoden är lättbegriplig och relativt rakt på sak (s. 94). Som kan utläsa i metodens namn eftersöks teman i intervjumaterialet; exempelvis kan repetitioner, saknad data, likheter och skillnader mellan respondenters svar eller teorirelaterat material noteras (Bryman, 2011, s.529).

Nowell et al. (2017) beskriver fem olika faser i den tematiska analysen. Den inleds med ett ytligt granskande av datan, till exempel under transkriberingen, för att redan då försöka identifiera koder och teman och reflektera utifrån teorin. Denna fas följs av utvecklandet av ett kodramverk och markerandet av koder i texten, samt noteringar om hur dessa koder hänger samman. Efter detta samlas all relevant kodad data för att skapa teman, vilket är delar av den insamlade datan som tillsammans visar på någonting för forskningsfrågorna relevant. Dessa teman kan identifieras utifrån enbart intressant information i datan (induktiv tematisk analys) eller utifrån den data och den teori forskaren använder, vilket kallas för *deduktiv tematisk analys* (s. 8). Dessa teman granskas för att se om de överensstämmer mot den insamlade datan, och de teman som kvarstår namnges, samt presenteras och analyseras slutligen i text.

Denna studie har utgått från Schramms (1973) modell av *selektiv exponering* som presenterades i avsnitt 4, samt forskningsfrågorna för att identifiera relevanta teman i det empiriska underlaget. Denna uppsats hade en deduktiv ansats för att tematiskt analysera empirin. Redan under intervjuernas utförande och senare i den ytliga granskningen genom transkribering började olika teman anas i det insamlade materialet. Detta åtföljdes av att de färgkodades, där olika tematillhörigheter som relaterade till Schramms modell eller till frågeställningen markerades med olika färg. De stycken som

formade teman lyftes sedan ut och lades i ett Excel-dokument, där de kopplades till informationen som definierade användaren som givit det valda uttalandet. De teman som återfanns var *medvetenhet om miljöhyllan*, *positiv inställning till bibliotekets miljöhylla*, *icke-användning*, och *information från andra källor*. Medvetenhet om miljöhyllan samspelade med observationsunderlaget för att svara på den första forskningsfrågan: *Hur har användarna uppmärksammat bibliotekets miljöhylla?* Positiv inställning till bibliotekets miljöhylla, icke-användning, och information från andra källor svarade tillsammans på den andra forskningsfrågan: *Hur använder bibliotekets användare dess miljöhylla?*

5.3 Studiens tillförlitlighet

Inom kvalitativ forskning förekommer begreppet *tillförlitlighet*, vilket är ett för forskningstypen anpassat kvalitetsbedömningsverktyg. Inom tillförlitlighet existerar fyra koncept som motsvarar den kvantitativa metodens reliabilitet och validitet. Dessa fyra koncept är *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjlighet att styrka och konfirmera* (Bryman, 2011, s. 354). Dessa definieras och diskuteras i detta avsnitt utifrån den utförda studien.

Trovärdighet handlar om det faktum att det inom studien finns olika perspektiv på den sociala verkligheten; forskaren har ett perspektiv och exempelvis informanten har ett annat. För att skapa trovärdighet i kvalitativ forskning kan forskaren exempelvis överlämna sitt resultat till informanterna för att bekräfta att hen har uppfattat deras verklighet rätt (Bryman, 2011, s. 354-355). Inom denna studie, där informanterna var användare av biblioteket, fanns dock inte möjlighet att lämna ut resultatet av studien till dem. De möttes i biblioteket och hade inte sedan tidigare haft kontakt med forskaren. Under intervjuerna samlades kontaktinformation inte heller in, och aspekter som kunde koppla informanten till underlaget hen genererat utformades inte heller. Detta betyder att det mellan författaren och informanterna i denna studie inte finns någon möjlighet att kontakta vardera parten, och detta förhindrar materialets utskick till studiens deltagare. Det resultat som genererats har inte heller givits till det deltagande biblioteket. Detta medför att det i denna studie är författarens perspektiv på informanternas sociala verklighet som beskrivs. Under studiens genomförande framkom det dock snabbt en mättnad i intervjumaterialet: Informanterna svarade likartat på de frågor som ställdes, och efter 20 intervjuer utförts ansågs det att ytterligare intervjuer inte skulle tillföra nytt material.

Överförbarhet kopplas till huruvida studien är generaliserbar till andra likartade situationer, vilket i detta fall skulle gälla folkbibliotek med miljöhylla som arbetar inom en kommun med miljöpolicy. För att göra studien överförbar behövs vad som kallas täta beskrivningar. Detta innebär att forskaren ger fylliga beskrivningar av kontexten inom vilken studien tar plats för att andra ska kunna bedöma dess överförbarhet (Bryman, 2011, s. 355). I denna studie har det deltagande biblioteket och informanterna beskrivits inom ramen för de forskningsetiska principerna, vilka definieras i följande avsnitt 5.4. Biblioteket och användarna har alltså introducerats så fylligt som möjligt, men detaljer har utelämnats för att garantera att de förblir anonyma. Dessutom är denna studie, som nämnt på sidan 14 under insamlingsmetod, en fallstudie, vars resultat enligt Bryman inte kan generaliseras mot andra studier.

Pålitlighet gäller istället en ”fullständig och tillgänglig redogörelse av alla faser i forskningsprocessen”, som under undersökningens utförande kan granskas av kollegor (Bryman, 2011, s. 355). Inom detta faller denna studies problemformulering, val av bibliotek och informanter, transkriberingsval och val av insamlade samt analyserande metoder. De val som gjorts vad gäller forskningsprocessen har granskats av handledningsgrupp och av studentkamrater. För att göra studien så replikerbar som möjligt har ansats tagits att beskriva de val som gjorts inom ramen för dess forskningsprocess i så stor utsträckning som möjligt.

Till detta hör även möjlighet att styrka och konfirmera, vilket behandlar det faktum att forskaren ska förhålla sig så objektivt som möjligt till sin undersökning. Inom ramen för denna studie antog författaren ett så objektivt förhållningssätt som möjligt, och som nämnt har hennes val granskats av kurskollegor och handledare. Dock kan omedvetna värderingar förekomma i texten, då det inte går att helt frånga jaget.

5.4. Forskningsetik

Denna uppsats följde forskningsetiska principer, för att i så stor mån som möjligt garantera att deltagande individer och organisation inte skadades. Bryman (2011) presenterar fyra av de grundläggande etiska principerna som används i svensk forskning, och kompletteras av Kvale (1996) under konfidentialitetskravet. De fyra principerna är:

- Informationskravet, vilket innebär att informanten får veta vad syftet med studien är, vilka moment som ingår i undersökningen och att deras deltagande är frivilligt och de kan avbryta exempelvis intervjun under tiden den pågår, eller efter att den spelas in om de så önskar. För denna studie fanns det inte möjlighet för biblioteksanvändarna som deltagit i studien att i efterhand få deras material tillbakadraget, då inga personliga uppgifter eller andra identifierande faktorer samlats in.
- Samtyckeskravet, att deltagarna bestämmer om de deltar eller inte. För denna studie intervjuades inte minderåriga; alla deltagare har delvis – eller helt avslutat gymnasiet, och bibliotekets chef kontaktades för att be om hans samtycke till intervjuernas och observationernas utförande i deras lokal.
- Konfidentialitetskravet, att uppgifter om informanterna ska behandlas konfidentiellt och förvaras så obehöriga inte kommer åt den. Enligt Kvale (1996) som också beskriver etiska tillvägagångssätt, innebär detta att identifierande material inte heller ska användas i uppsatsens skrivna text.
- Nyttjandekravet, det insamlade underlaget används enbart för den aktuella studien (Bryman, 2011, s. 131-132).

Dessa fyra principer utgicks från i kontakt med organisationen i vilken intervjuerna tog plats, och i kontakt med informanterna. Bibliotekets chef kontaktades via e-mail med information om studien innan intervjuerna utfördes, och i detta e-mail tillfrågades de om de godkänner att intervjuer och observationer utförs i deras lokal. De informerades även om det faktum att all information om dem behandlas konfidentiellt, och att organisationens namn, och namn på personal eller annan eventuellt röjande information som kan komma upp i intervju inte används i uppsatsen. E-målet klargjorde att de under, eller efter intervjuernas utförande kunde välja att inte delta i studien, och att allt

material då skulle tas bort. Intervjuguiden skickades till bibliotekets chef så att även hen och eventuellt annan personal kunde ta del av den. Hen gav även godkännande för användning av fotot som förekommer i kapitel 6 (Fig. 1, s. 21). Vid senare tillfälle kontaktades bibliotekets miljöombud för att få en komplett bild av bibliotekets miljöarbete under utförandet av denna studie.

Mötet med användarna utformades efter Kvaless (1996) förfaringssätt, för att säkerställa att de var informerade och deltog frivilligt: De möttes i bibliotekets lokal, och då de inte kunde kontaktas på förhand var de oförberedda på de frågor som ställdes. De informerades om studiens mål och deras rätt att avbryta intervjun, samt det faktum att all information som riskerar avslöja vilka de är inte presenteras i rapporten.

Användarna som intervjuades fick veta att intervjun skulle spelas in och tillfrågades sedan om de ville ställa upp. Om informanterna använde ord på företag eller platser som är unika för orten byttes dessa och transkribering ut mot icke specifika ord, för att undvika att de eller biblioteket kan identifieras. Biblioteksansvarig informerades om det faktum att observationer utfördes i lokalen, men inte användarna. Dock var det vid observationstillfällena inte intressant vilka individerna var, utan fokus lades på vad de gjorde vid miljöhyllan, om de exempelvis stannade vid den eller enbart passerade. När de lämnat miljöhyllan observerades de alltså inte längre.

6. Resultat och analys

I följande kapitel presenteras informanternas svar och resultatet av observationen. Inledningsvis behandlas resultatet av observationerna, för att ge en bild av hur människor rör sig runt och interagerar med bibliotekets miljöhylla. I samband med detta redogörs det för bibliotekets miljöhylla genom foto, samt en skriftlig beskrivning av dess plats i verksamheten. Även användarna introduceras kort. Detta följs av de intervjuade användarnas reflektioner kring bibliotekets miljöhylla och miljötidsskrifter.

Observationerna och miljöhyllan skildras först då dessa var belägna så de var bland det första användaren såg när de kom in i bibliotekets lokal, och kan ligga till grund för vad användarna svarar.

6.1. Miljöhyllan och miljötidsskrifterna

Miljöhyllan (Fig. 1) är en av de första avdelningarna som kan ses när användaren besöker lokalen; det finns inga visuella hinder framför den, den är tydligt skyltad, och har ett utmärkande pandamärke uppsatt i den, men är annars vit som de andra hyllorna i lokalen. Hyllan är dessutom belägen bredvid ett välfrekventerat gångstråk: Bredvid den finns reserverade 7-dagarslån, tvärs över från den är kommunal information placerad, och strax efter börjar tidskriftsavdelningen som, under observationstid, ser mycket aktivitet. Det händer även att användarna från detta stråk rör sig vidare in i biblioteket och inte nödvändigtvis har dessa nämnda avdelningar som mål. Miljötidsskrifterna som biblioteket erbjuder var placerade bland övriga tidskrifter i tidskriftsavdelningen. Dessa var ofta urplockade vid observation, och är det mest utlånade mediet med totalt 281 lån under 2017 (Miljöombud, personlig kommunikation, 2018-05-16).

Fig 1. Miljöhyllan (Fotografi: Olsson 2018-05-07)

Vad gäller miljöhyllans innehåll så erbjuder den flera olika miljörelaterade teman och olika typer av media, på svenska i huvudsak men titlar med engelskt språk noterades också. Materialet som erbjuds täcker ämnen som sträcker sig från politik, till olika miljöfrågor, till hushållning, vidare till konst och byggnadsteknik, för att sedan svänga förbi geofysik, biologi, och meteorologi. Informationen finns tillgänglig i form av böcker och DVD-er, och som ytterligare ett material ges också tillgång till pärmar med detaljer om hur intresserade kan låna en energimätare, för att undersöka sin energiförbrukning. De totala utlånen av medierna i miljöhyllan, vilket räknar in samtliga avdelningar och DVD-erna, beräknas till 348 utlån under år 2017 (Miljöombud, personlig kommunikation, 2018-05-16).

Vid de tre tillfällen som observationerna av miljöhyllan utfördes noterades det hur användarna förhöll sig till hyllan i sitt besök på biblioteket. Som redan nämnts existerade det vid hyllan ett synligt gångstråk som leder till tidskrifterna, reservationerna, och kommunal information; tvärs över från hyllan är även toaletterna belägna. Användarna som befann sig i närheten av miljöhyllan rörde sig ofta från ingången till tidskrifterna eller toaletterna, eller avvek in i biblioteket efter att ha passerat hyllan. Det hände att användarna stannade för att kika på den kommunala informationen, eller stod med ryggen vända till hyllan i väntan på att WC skulle bli ledig, andra kastade en blick in på hyllan i förbigående. Vid två olika tillfällen under dessa korta observationer stannade en person upp vid hyllan för att plocka ut olika titlar och bläddra i dem, för att sedan röra sig vidare. Fem personer vände synligt blicken till den när de passerade, medan ett större antal, om cirka 20 personer, passerade utan att ge synliga tecken på att de lade märke till hyllan.

6.1.1 Tillgänglighet och synlighet

Som nämns ovan är miljöhyllan en av de första sektionerna av biblioteket som kan ses när användaren kommer innanför dörrarna, och det är denna synlighet, samt materialets tillgänglighet som i många fall avgör om informationen tas del av. Materialets tillgänglighet innebär att materialet är lätt att få tag på (Schramm, 1973), och som kan ses ovan har biblioteket som studien förlagts vid tillgängliggjort informationen om miljö och miljöfrågor genom att göra en utbrytning i sitt system, den så kallade miljöhyllan. Genom denna utbrytning blir materialet lättare att tillgå, då den eliminerar steg i den sökprocess som annars skulle behövas för att nå informationen; i detta fall leder lokalisering av miljöhyllan till att användaren kan söka efter avdelningar i den. Detta kan öka möjligheten att användarna tar del av dokumenten som finns tillgängliga i biblioteket, exempelvis som komplement till andra informationskanaler om miljö och miljöfrågor. Att användarna väljer att gå till miljöhyllan föreslår dock att de redan är intresserade av ämnet ifråga, och denna grupp anser Sahavirta (2013) är lättare att locka till bibliotekets miljöhylla. Genom att ha denna utbrytning i lokalen blir materialet även mer tillgängligt för de användare som inte har ett tidigare intresse för miljö och miljöfrågor. När information om miljön förekommer inom andra samlingar kan de försvinna i mängden och det finns större chans att användaren väljer en titel som är närmare deras egna intressen. Genom utbrytningen kan de dock mötas av materialet när de söker annan media eller annars vandrar bland hyllorna, och det finns då större sannolikhet att de kan komma att använda det. Miljötidningarna tycks, utifrån antal utlån, vara det medium som anses mest tillgängligt av användarna. Medan de inte har sin egen avdelning och är relativt osynliga jämfört med miljöhyllan vad gäller placering,

så består en tidskrift av artiklar och är inte en bok. Att det inte har samma innehållsliga tyngd som en bok kan tänkas göra det mer lättillgängligt för de som är intresserade eller enbart rör sig bland tidskrifterna, vilket bidrar till att de tar del av det enligt Schramm.

Hur lätt materialet är att tillgå kan dock komma att påverkas av huruvida det ses av användarna. Materialets synlighet innebär hur lätt det är att uppmärksamma, huruvida det står i kontrast till sin omgivning och genom detta drar blickar (Schramm, 1973). I avsnitt 6.1 framkommer det att biblioteket har placerat och märkt hyllan på ett sätt som borde göra den synlig för användarna, vad gäller skylten som täcker hela kortsidan, samt den utmärkande pandasymbolen. Schramm skriver dessutom att informationen behöver vara i kontrast med sin omgivning för att uppmärksammas, och medan miljöhylla faller inom bibliotekets tema med stora skyltar, och har det utmärkande pandamärket placerat i hyllan, så är den inte märkbart annorlunda från sin omgivning. Under observation drog den i regel inga blickar till sig bland de användare som rörde sig i dess närhet, men i intervjuerna framkom det att nästan hälften av studiens informanter visste om att miljöhyllan fanns. Av de tjugo som intervjuades var nio medvetna om att biblioteket hade en miljöhylla, men enbart en av dem hade själv använt den. Miljöhyllan talades om som något de sett i förbigående på väg in till bibliotekets andra avdelningar och inte annars reflekterat över, och det var fler personer som läste tidskrifter som var medvetna om den. Då hyllan var placerad bredvid just tidskriftsavdelningen fanns det större chans att dessa användare lade märke till den. Det förekom även att den misstagits för att vara något annat: Informant 14, som hade lagt märke till miljöhyllan samma dag, sade att hen hade trott att den var en nyhetshylla, eller en hylla för 7-dagars lån då den stod precis bredvid en av bibliotekets reservationshyllor. Andra hade en vag uppfattning om att den existerade, som exempelvis Informant 8:

Eftersom jag är ganska trogen besökare och knappt vet att det finns så kanske det inte är så väldigt synliggjort. Samtidigt så har jag ju ändå en uppfattning att det finns, och då har det ju ändå fungerat lite i att föra ut ett budskap. (Informant 8, 2018-04-25)

Informant 5, som hade vetskap om att miljöhyllan fanns, önskade att biblioteket i större utsträckning kunde marknadsföra sina tjänster: "Ja, jag ser dem när jag gick förbi, men de gör ju ingen reklam för dem direkt [...] de kunde ju visa lite mer att de finns, absolut" (2018-04-25). Att marknadsföra bibliotekets miljöhylla, eller hur det annars arbetar för att vara hållbart, kunde bidra till att fler använde hyllan eller en högre medvetenhet om miljö- och miljöfrågor bland användarna. Det bidrar även till att dessa användare får ett positiv intryck av biblioteket som verkare för en mer hållbar framtid.

Kort sagt är informationen både tillgänglig och synlig, på det plan att miljöhyllan är synligt placerad utan visuella hinder framför den. Den har dessutom utmärkande skyltning genom märkning på sidan och pandamärket (se fig.1). Informationen om miljö biblioteket har att erbjuda blir även mer synlig, och mer lättillgänglig då medierna inte blandas med andra områden och blir lättare att lokalisera om individen kikar runt på utbudet. Samtidigt framkommer det i intervjuerna att enbart hälften av de intervjuade användarna har lagt märke till att miljöhyllan existerar, och endast en av dem har använt sig av den. Vidare framkommer det i intervjumaterialet att många användare håller sig till vanor och rutiner när de kommer in i biblioteket: De söker sig till genrer eller material som de har för vana att söka sig till. I sin modell (1973) menar Schramm att användarens förkunskaper och erfarenheter påverkar huruvida hen använder sig av

information; att de när de kommer till en plats letar efter någonting specifikt utifrån deras tidigare erfarenhet av platsen. Om de då har för vana att söka specifika material, utifrån Schramms uppskattade användbarhet av informationen, så kommer de till biblioteket vilket de utifrån sina förkunskaper vet erbjuder dessa. Här har de sedan för vana att söka de material som ligger i deras intresse, med vilket jag avser material som har ett syfte för dem. Detta kan vara för exempelvis underhållning eller utbildning. Detta diskuteras vidare i avsnitt 6.2.1. (s. 25). I intervjumaterialet framkommer det också att fyra av de som inte hade lagt märke till miljöhyllan använde tjänster som existerar i hyllans närhet, som tidskrifts- ljudboks- eller filmavdelningen. Detta kan kopplas till observationsunderlaget: Det var vanligt att användarna inte alls tittade på hyllan, utan passerade till sitt mål. I intervjumaterialet syntes inte heller några tydliga kopplingar mellan vad användarna gör i biblioteket, och deras medvetenhet om miljöhyllan. Det var exempelvis fyra personer som läser tidskrifter i biblioteket som sade att de var medvetna om den, men övriga fem av de nio som lagt märke till den använde biblioteket i förstahand för att låna böcker. Dock förekom enbart två tidskriftsläsare i den grupp som inte var medveten om miljöhyllan, medan övriga användare i denna grupp sade att de lånar och läser böcker, lånar datorer och kopplar av i biblioteket. Även om miljöhyllan är placerad synligt kan det hända att användarna inte lägger märke till den, för att de är fokuserade på sina mål eller följer andra gångstråk i biblioteket.

Det finns alltså större chans att personer som har för vana att ta sig till avgränsande avdelningar ser miljöhyllan, men detta behöver inte innebära att de märker av hyllan då de är fokuserade på målet med resan. Användarnas rutiner kan dessutom innebära att de följer olika gångstråk i biblioteket, men återigen; bara för att de passerar miljöhyllan garanterar det inte att de lägger märke till – eller reflekterar över den. I denna studie är ungefär hälften av informanterna medvetna om att biblioteket har miljöhylla och miljötidningar, vilka de har lagt märke till i förbigående i utförandet av andra ärenden. Detta behöver inte betyda att de sett hyllan när de passerat den, utan att de kan ha lagt märke till den när de gått in i lokalen då den är synlig från ingången. Det bör dock sägas att även om användningen inte är hög i den grupp användare som intervjuats för denna studie, så syns det i utlåningsstatistiken för samtliga medier att de lånas ut med totalt 629 utlån under 2017. Dessa användare har dock inte fångats upp av de intervjuer som utförts för denna studie.

Det hade i efterhand varit intressant att i intervjuerna fråga hur användarna lagt märke till miljöhyllan, för att utröna hur de förhöll sig till den och var de befann sig när de såg den. Det hade även varit intressant att se hur lånestatistiken sett ut för miljöhyllan under tidigare år, för att se hur siffran för 2017 förhåller sig till tidigare lånestatistik. Det finns i dagsläget inte möjlighet att utveckla med denna information.

6.2. Användarna

Den grupp användare som intervjuades för denna studie bestod till stor del av personer med någon form av eftergymnasial utbildning, och bestod även av i huvudsak frekventa biblioteksanvändare, som då besöker bibliotekets lokaler flera gånger i månaden. Oavsett utför de likartade ärenden där, och de exempel som gavs var lålandet och läsandet av böcker och tidskrifter, datoranvändning, och överlag användandet av bibliotekets lokaler för avkoppling. Det som noterades var att de som klassades som

lågfrekventa användare i större utsträckning gick till biblioteket för att hämta material, och annars inte spenderade tid där; de vana användarna hämtade också olika media i biblioteket, men det förekom i större utsträckning i svaren att de läser, eller studerar i biblioteket, använder datorerna, eller kopplar av.

Det framgår i intervjuerna att miljöhyllan och miljötidskrifterna inte är någonting de 20 tillfrågade har reflekterat över, eller använder sig av. Utav dem har en person blåddrat i titlar från hyllan. Dock är 9 av 20 kontaktade personer medvetna om att miljöhyllan finns.

6.2.1. Användarens förhållningssätt och förkunskaper och informationens användbarhet eller värde

På frågan om vad användarna tycker om att biblioteket har miljöhylla och miljötidskrifter så gav de alla ett samstämmigt svar: De är positivt inställda till att biblioteket erbjuder miljöhylla och miljötidskrifter, då biblioteket är en plats där information finns att tillgå. De anser att det är en självklarhet att biblioteket ska ha informationen tillgänglig för att biblioteket är informationsförmedlare. Informant 16 säger exempelvis:

Jo men jag tycker det är självklart att de ska göra det, för att på biblioteket, man ska ju kunna hitta det man vill ha information om. (2015-04-27)

Värdet av dessa tjänster kopplades till det faktum att miljö är ett aktuellt ämne i bland annat debatt och politik i dagsläget, och biblioteket framstod då som en "neutral avsändare" av information som annars vinklas för att gagna ett syfte. Användarna talar även gott om det faktum att biblioteket har sin miljöhylla, då det gör informationen mer tillgänglig

Jag tycker att det är toppen. Biblioteket tycker jag är en otroligt bra plats, du hittar precis allt det du behöver, och framförallt ge då information om miljö då, och så vidare. Så det är jättebra. (informant 11, 2018-04-26)

(Om miljöhyllan) Det är positivt. Jag tycker det är överlag positivt med de olika temahyllor som de har. Det är lättare, om man är intresserad av ett ämne är det lättare o hitta, så det tycker jag. (informant 10, 2018-04-26)

Det framkommer även i underlaget att användarna tycker det är bra att denna typ av information tillgängliggörs för andra, som vill fördjupa sig eller som är intresserade. Ingen av användarna talar om bibliotekets tillhandahållna information om miljö i relation till sig själva; detta gäller inte enbart de som uttryckligen säger att de inte är intresserade av ämnet, utan även användare som säger att de är delaktiga i olika miljögrupper eller annars är intresserade av miljö. Samtidigt framkommer det i svaren att samtliga användare har flera kanaler vilken informationen når dem genom i deras vardag. Information om miljön är något de möts av när de tar del av annan information som intresserar dem, eller i koppling till andra privata mål. I många fall rör det sig om lättillgänglig information, som de möts av när de läser tidningen, ser på tv, eller använder datorn, men också genom vänner och familj eller genom sitt arbete. De talar även om att de är medvetna om vad de själva kan göra praktiskt för miljön, och detta är något som även de informanter som inte är intresserade av information om miljön gör.

Detta kan karaktäriseras genom Informant 4 svar på frågan vad de tycker om att biblioteket har miljöhylla:

Ja men det är jätteviktigt! Fast jag brukar alltid göra samma sak på bibliotek, man ser liksom inte om det är något nytt, det är... tyvärr. Jag tycker det är viktigt med miljö! (2018-04-25)

Schramm (1973) talar om det faktum att användaren utifrån hens tidigare erfarenheter kan komma till en plats och söka efter information som de är vana att söka på den platsen. Detta är synligt bland de användare som intervjuades för denna studie: När de kommer till biblioteket har de en specifik inställning, och det är denna de följer. Andra personers intressen kan noteras, men annars är det den egna individens intressen inom biblioteket som följs. De som intervjuades sökte information som var av nytta eller nöje för dem, och även om miljöhyllan noterades förbigicks den då för att istället söka dokument för nytta eller nöje, som användarna är vana att ta del av i biblioteket. Alltså kan biblioteksbesöket som rutin, eller vana, förstås som en plats där användarna gör sådant som är direkt kopplat till dem själva. För de tjugo som intervjuades kan det alltså antas att miljöhyllan inte var del av deras rutin när de var på biblioteket, men att ta del av information om miljön istället ingick i rutiner inom arbetet, eller som del av ett intresse utanför biblioteksorganisationens väggar.

Detta leder in till stimulansens, eller informationens, uppskattade användbarhet eller värde, vilket Schramm (1973) definierar som information med ett syfte, där källor som visar sig vara bra att använda när specifik information söks bidrar till att vanor och mönster uppstår inom en individs informationssökning (s. 121). Informationen om miljö har ett högt värde när den diskuteras under intervjuerna; ämnet anses viktigt för att det relateras till vår värld och vår egen överlevnad, och samtliga användare tar som nämnt del av informationen i någon utsträckning. Dock är det enbart en person som säger att hen faktiskt använt sig av bibliotekshyllan, och denna person säger också att "många saker påverkar ju en. Det går ju inte att komma ifrån. Om man läser mycket så är det ju klart att, det ger ju intryck och uttryck" (Informant 6, 2018-04-25).

Information om miljö, eller påverkan som Informant 6 kallar det, är inte något som anses bundet till biblioteket, det är snarare någonting som användarna möts av när de befinner sig utanför biblioteket. De exempel som nämns i samband med att de möter information om miljön är ofta del av någon form av underhållning, och informanterna talar bland annat om TV, radio och tidskrifter, samt internet, sociala media, kommunala broschyrer och vänner och familj. När de aktivt söker efter information om ämnet vänder de sig dock istället till internet, och mer specifikt google, eller till nyhetsblad från föreningar som arbetar med miljö, som de är medlemmar i. Dessa källor har gemensamt att de är lättillgängliga i hemmet eller via biblioteket. Informationen om miljö utanför biblioteket tycks tas del av i syfte att bilda sig, eller utifrån ett generellt intresse av de användare som säger de är intresserade av miljön. Det är även något som, av de som inte söker efter information om miljön, ses som något som dyker upp i de medier de tar del av, och där blir del av underhållningen. Utanför biblioteket har informationen om miljö alltså ett värde som är baserat i individens eget intresse för ämnet, men det är också något som möts i koppling till annan information eller i medier som används för avkoppling. Informant 20 ger exempelvis en genomgående beskrivning av hens upplevelse av ämnet miljö genom flera olika medium. Detta kan innebära att de har källor de vet erbjuder information om miljön utanför biblioteket som de vänder sig

till i första hand, medan biblioteket, som nämnt, är en plats där de söker underhållning eller information för privata ärenden. Enligt Schramm innebär detta att de har utvecklat en informationsökningsvana: I biblioteket vet de att information för deras intressen, nöjen och studier finns och alltså är det detta de söker för i förstahand när de är i lokalen, utanför organisationen vet de dock att andra källor ger bra information om miljö, och har där utvecklat en vana att söka inom dessa källor. Kort sagt är biblioteket en plats de använder för specifika mål, och miljöhyllan blir i så fall mer utav en påminnelse. Exempelvis svarar Informant 4 på frågan *vad tycker du om att biblioteket har miljötjänsterna*: ”Ja men det är jätteviktigt! Fast jag brukar alltid göra samma sak på bibliotek, man ser liksom inte om det är något nytt, det är... tyvärr. Jag tycker det är viktigt med miljö!” (2018-04-25). Och informant 19 på frågan om vad deras erfarenhet av information om miljö är: ”Jadå jag är miljömedveten, det är jag, men jag söker inte aktivt här” (2018-04-27).

Detta kan förstås som att biblioteksanvändarna kommer till biblioteket med privata mål i åtanke; de är där för nöjes skull eller för att studera, och möts av information om miljön när de använder det som en lågintensiv plats, vilket enligt Aabø och Audunson (2012) är när de bryter från sina egna intressen och lägger märke till andra dokument och ämnen i lokalen. Det är i första hand en plats de är vana vid att använda för att söka information som är närmare relaterat till dem själva, medan de när det gäller information om miljön är vana vid att ta del av denna i olika medier utanför biblioteket.

7. Diskussion och slutsatser

Nedan diskuteras uppsatsens resultat i koppling till litteraturen i litteraturgenomgången. Avsnitt 7.1 avser ge svar på frågan *Hur har de uppmärksammat bibliotekets miljöhylla*, här diskuteras användarens rutiner i biblioteket och hur dessa påverkar deras uppmärksammande och användande av miljöhyllan. Avsnitt 7.2 svarar på *Hur använder bibliotekets användare dess miljöhylla?* Detta stycke kopplas till de idéer om marknadsföring och de effekter som dessa kan ha inom området gröna bibliotek.

Avslutningsvis ges en kritisk reflektion av vad som gått bra och mindre bra inom studiens ramar, och detta följs av förslag till fortsatt forskning.

7.1. Biblioteket och användarnas rutiner

Den forskning som finns om gröna bibliotek talar ofta om folkbiblioteket som en självklar förmedlare av miljöinformation på grund av dess position i samhället. Den kan te sig självklar, då biblioteket är en plats som möjliggör bildning för de individer som besöker det. I relation till detta kan de aktiviteter som exempelvis Miller (2010) och Sahavirta (2013) föreslår, som faller under bibliotekets roll som *miljöutbildare* anses ge god grund för att öka miljökompetensen hos deras användare. Även om informanterna för denna studie inte tar del av bibliotekets miljöhylla så framkommer det att närmare hälften av dem är medvetna om att tjänsterna existerar, och dessutom är positivt inställda till dem då biblioteket är en samhällsaktör som erbjuder information, och miljö är idag ett aktuellt ämne. Sahavirta (2013) skriver att varje litet steg hjälper skapa en mer hållbar framtid (s.320), och att som Informant 20 sade i sin intervju, *påminna* om miljö och miljöfrågor kan också vara ett steg i denna riktning.

Som framkommer i resultatet kan anledningen till att användarna väljer att inte i större utsträckning tar del av informationen ligga i att de, när de besöker biblioteket, utför privata ärenden som ligger inom deras förhållningssätt och förkunskaper, samt inom informationens uppskattade värde. Utifrån Schramms modell kan det faktum att de är vana vid att söka vissa typer av dokument i biblioteket förstås som att de har en slags sökstrategi, och vänder sig till biblioteket för att få tag på media för privata ärenden i första hand. Detta stöds av Aabø och Audunson som i artikeln *Use of library space and the library as place* (2012) noterade att biblioteksanvändarna använde biblioteket som ett vardagsrum för att möta andra, studera, eller koppla av. Det vill säga som en *högintensiv mötesplats* där de först och främst utför de ärenden som i högsta grad är kopplade till dem själva och deras intressen. Dock möts de fortfarande av den visuellt synliga och lättillgängliga informationen om miljön i biblioteket, när de bryter från sina privata ärenden för att istället inta en *lågintensiv* roll där de märker av övriga avdelningar i biblioteket. Genom intervjuerna tycks det som det är genom intagandet av denna lågintensiva roll som användarna märkt av att biblioteket erbjuder information om miljön genom sin miljöhylla och sina miljötidsskrifter: Speciellt hyllan är placerad synligt från ingången, och dessutom finns det vid den ett gångstråk som i hög utsträckning tycks användas av de som söker sig till de avdelningar som är förlagda i samma område som miljöhyllan.

Den informant som bläddrat i dokumenten i miljöhyllan eller bland miljötidsskrifterna säger dessutom att biblioteket inte är den enda plats hen får intryck av ämnet miljö ifrån, då det är vanligt förekommande att information finns tillgängliga i olika medier. Övriga informanter tar del av informationen genom *information encountering* (Erdelez, 1999); alltså möts de av den när de i sin vardag tar del av dokument och medier som de annars använder när de söker annan information. De som talar om att det händer att de aktivt söker information om miljö vänder sig till källor där de vet att de, utifrån sin förkunskap, kan hitta svar. De angivna källorna, vilka är google, internet, informationsblad från föreningar och dokumentärer om ämnet, finns dessutom tillgängliga i hemmet, vilket enligt Schramms (1973) *informationens tillgänglighet* gör dem mer attraktiva som källor för information. Användarna kan alltså utifrån sin förkunskap om biblioteket som plats för information ha vanor och rutiner de följer när de är i lokalen, och använder platsen i första hand för att hitta information som fyller syftet de har när de besöker den. Detta bekräftar Sahavirtas (2013) påstående att det är svårt att nå de som inte är intresserade av ämnet miljö, dock väljer även de informanter som är intresserade av ämnet att inte ta del av tjänsterna. För just denna studie tycks det som att dessa som nämnt vänder sig till andra källor, och det kan hända att om en större grupp användare hade intervjuats så hade större variation varit synlig i resultatet.

Hur har användarna då uppmärksammat bibliotekets miljöhylla? Utifrån underlaget syns det att miljöhyllan främst är något de lägger märke till i förbigående, på väg mot andra privata mål eller när de intar en lågintensiv roll. Denna infinner sig mellan de tillfällen där de använder biblioteket som en högintensiv mötesplats, det vill säga för privata ändamål som ligger nära deras intressen, och inom deras förkunskap om biblioteket.

7.2. Att marknadsföra och väcka intresse

I litteraturgenomgången framkommer det att ett grönt bibliotek bör synliggöra sina tjänster för att de ska få genomslag hos användaren. Exempelvis är det ett av de steg som Sahavirta beskriver i sin redogörelse för hur Vallila bibliotek arbetar med miljöinformation; då de inte hade möjlighet att renovera byggnaden som biblioteket existerar i valde de att "visa den gröna vägen" och då visade för användarna hur de arbetar för hållbarhet, vilket Sahavirta menar har större chans att "influera kundernas attityd" (s. 326). Han säger även att ett bibliotek med fördel kan ha en utbrytning med olika ämnen relaterade till ämnet miljö, vilket är något biblioteket i denna studie erbjuder och som gör informationen mer tillgänglig enligt Schramms modell (1973). Hauke och Werner (2013) menar dessutom att visa att biblioteket arbetar "grönt", det vill säga att beskriva vad det gör för att vara miljövänligt, samt att synliggöra dess miljötjänster som miljöhylla, tidskrifter och aktiviteter bidrar till att ge bibliotekets en positiv image i användarnas ögon. Hauke och Werner beskriver det som att biblioteket visar att de, förutom att stå till tjänst för nuvarande generation, även arbetar för framtida generationer, och att biblioteket genom att det arbetar för ekologisk hållbarhet då kan möta användarnas behov och vinner på att synliggöra detta arbete, åter genom den bild användarna bygger av biblioteket.

Detta bekräftas av resultatet av denna studie: Samtliga informanter säger att det är bra att biblioteket erbjuder information om miljö, och kopplar detta till det faktum att vi enbart har en planet och vi behöver den för att överleva. Det kopplas även till den svenska politiken och till det faktum att biblioteket är del av en pågående

samhällsdebatt. Att de erbjuder information om miljön anses också vara i sig självt viktigt inom ramen för biblioteket som informationsförmedlare, då det blir tillgängligt för alla och speciellt de som vill fördjupa sig i ämnet. Det är ett uppskattat inslag då det inte enbart är viktigt för dem själva. Dock påpekar två av studiens informanter att de gärna vill se marknadsföring av dessa tjänster. Även bibliotekets miljöombud sade när hen tillfrågades om huruvida biblioteket synliggör sitt ekologiskt hållbara arbete i lokalen att de inte när denna uppsats skrivs gör detta, men att det pågår ett utvecklingsarbete för att åtgärda detta innan årets slut. Dock använder 19 av studiens informanter sig inte av miljöhyllan även om de tycker att den är viktig: De anser att dessa tjänster är till för andra mer intresserade användare, och talar inte om den i relation till dem själva. Detta är något som också noteras av Nordeborg, Michnik och Eriksson (2012), och kan relateras till det faktum att användarna har vissa rutiner utifrån sina förkunskaper (Schramm, 1973), och ger annan information ett högre värde när de kommer in i biblioteket, vilket presenteras i avsnitt 7.1. Den person som hade använt sig av miljöhyllan talade inte heller om den som en vanlig källa för information om miljön för hen, utan hen sade sig endast ha bläddrat i materialet och listade sedan medier utanför biblioteket som sin huvudsakliga källa. I observationen var det också denna typ av användning, bläddrandet i miljöhyllans böcker, som syntes.

Enligt Nordeborg et. al. kan biblioteken utsättas för utmaningen att förhålla sig till “ett antal individers personliga förväntningar, och å andra sidan identifiera förekommande bredare förväntningar” (s. 9), och att bibliotekets personal kan tvingas välja mellan vilka tjänster som ska prioriteras. Information om miljön är en sådan självklar del av biblioteket för användarna, och den bidrar som sagt enligt Hauke och Werner (2013) och Sahavirta (2013) till bibliotekets image i samhället. I Sverige förekommer detta arbete även inom ramen för det pågående utvecklingsarbetet på lokal nivå enligt Agenda 2030s riktlinjer och mål. Utifrån detta har miljöhyllan ändå vikt. Dock kan det finnas svårigheter i att locka användare ur de rutiner och sökprocesser de har i biblioteket, speciellt eftersom information om miljö tycks ha en högre uppskattad användbarhet, och ett högre värde utanför biblioteket. I biblioteket har istället de privata målen ett högre värde, och det är här de vet att de kan hitta denna information.

Då den större delen av deltagarna i denna studie inte visste om att miljöhyllan fanns, och en person av de nio medvetna använde sig av den, bekräftar detta vikten av att synliggöra miljöhyllan genom marknadsföring i syfte att nå ut med den, men även för att föra fram budskapet om vad biblioteket arbetar för. Vad gällde de informanter som lagt märke till miljöhyllan men valt att inte använda den lyfter Sahavirta och Aulusio (2013) vikten av att göra miljötjänsterna intressanta genom skyltning, men också genom interaktiva eller alternativa medier till de som redan existerar i hyllan. Dessa beskrivs av Sahavirta (2013) som en lättare ingång för användarna, och enligt Aulusio (2013) hjälper det biblioteket nå fler användare. Detta kan leda till att fler får vetskap om, och utvecklar ett intresse för ämnet ifråga.

Hur använder bibliotekets användare då dess miljöhylla? Det framkommer att de i huvudsak inte använder sig av bibliotekets miljöhylla och miljötidsskrifter i denna fallstudie. I biblioteket har annan information genom sin privata användbarhet ett högre värde för dem, och utifrån sina förkunskaper vet användarna att de kan söka denna typ av information i bibliotekets lokaler.

Den person som hade använt sig av miljöhyllan hade endast bläddrat bland materialet, och listade flera källor utanför biblioteket där hen möttes av informationen. Över huvud taget eftersökte användarna information om miljö i större utsträckning utanför biblioteket, genom medier som var mer tillgängliga för dem, eller som de vanligt använder sig av i sin vardag. Samtliga är dock positivt inställda till att biblioteket erbjuder information om miljön och anser att den är användbar för andra.

7.3. Kritisk reflektion

Jag saknar ett bredare empiriskt underlag för att tydligare se användarnas användning av och medvetenhet om bibliotekets miljöhylla. För denna studie är det en jämförelsevis liten användargrupp som deltagit och då den inte täckte in individer som använder miljöhyllan är frågan om det inte hade bättre lämpat sig att istället för semistrukturerade intervjuer ha enkäter som delats ut bland användarna. Därigenom hade studien fått fler informanter och möjligtvis även en större variation bland svaren. Att använda enkäter kan också ha varit att föredra då intervjuer är beroende av intervjuarens vana, vilket i denna studie kan ha påverkat de svar som samlats in för denna studie. Oavsett metod finns risken att användarna ger jakande svar, det vill säga vill framställa sig själva i gott ljus, men den kunde möjligtvis minskats genom anonyma enkäter. Dessutom kan det antas att observationerna inte är representativa för miljöhyllan då de är förlagda över kort tid.

Dock gav kombinationen semistrukturerade intervjuer och observationer ett bra underlag för denna studie: Då det inte finns liknande tidigare forskning ger dessa metoder en insikt i hur informanterna tänker kring bibliotekets tjänster som kanske inte hade blivit synlig genom utdelade enkäter. Observationerna visade även hur användarna förhåller sig till miljöhyllan, och även om det enbart rörde sig om tre timmar där denna del av biblioteket studerades så visade resultatet hur personer kan förhålla sig till den, och detta kopplades till de intervjusvar som behandlade hur användarna lagt märke till materialet. Vad gäller analys av materialet passade Schramms (1973) modell om vad som påverkar en individ att ta del av information mycket väl för denna studie: Den hjälpte bygga en förståelse för de processer som kan ta plats när användarna besöker biblioteket, och de val de gör när de befinner sig där. Dock kan den sägas vara ålderdomlig, och det finns sannolikt senare forskning om vilka faktorer som påverkar individer till att ta del av information.

Det har blivit alltmer synligt under studiens gång att litteraturen om gröna bibliotek i huvudsak fokuserar på vad biblioteket kan göra rent praktiskt för att kunna kallas just ett grönt bibliotek; detta arbete är ofta det som beskrivs, och det kan antas att de bibliotek som utfört detta utvecklingsarbete har gjort användarundersökningar för att på bästa sätt tillgängliggöra deras miljötjänster och synliggöra deras inre miljöarbete. Ytterligare forskning om användarna syn på miljötjänsterna kan behövas för att få en bättre bild av vad som påverkar dem att ta del av, eller inte ta del av dessa, eftersom det inom denna uppsats inte fanns möjlighet att samla in ett större empiriskt underlag. Detta resultat kan ligga till grund för framtida forskning inom gröna bibliotek då det ger en mer detaljerad inblick i vad användarna har för åsikter om miljötjänsterna, och hur de blir medvetna om dessa. Andra kan därifrån utföra mer specialiserade undersökningar.

7.4. Fortsatt forskning

Under studiens gång blev det alltmer synligt att det inte finns forskning om miljö i koppling till våra svenska bibliotek, och inte heller någon vetenskap om hur arbetet i dagsläget utvecklas. Då Agenda 2030s mål har införlivats i det nationella arbetet för hållbarhet, hade det därför varit intressant att undersöka hur bibliotekens arbete för social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet ser ut.

Vikten av att marknadsföra bibliotekets miljötjänster lyfts av bland annat Hauke och Werner. och Sahavirta, exempelvis för att ge användarna en bild av vad bibliotekets mål är (Hauke & Werner, 2013), men även för att de små stegen kan leda till positiv utveckling (Sahavirta, 2013). Sahavirta ger exempel på hur denna marknadsföring kan se ut i Finland, men frågan kvarstår: Hur ser den ut i Sverige? Hur tydliga är biblioteken med att de har hållbara tjänster, och hur påverkar marknadsföringen av hållbara tjänster hos olika bibliotek intresset och deltagandet hos användarna?

Till sist vill jag föreslå att vidare studier inom ämnet användares medvetenhet, inställning och användning av folkbiblioteks miljötjänster utförs, för att få en bättre bild av hur användarna förhåller sig till dem.

8. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att undersöka användarnas medvetenhet om, och användning av ett biblioteks miljöhylla, vilket för denna uppsats innebar miljöhylla, det vill säga en samling dokument som behandlar olika ämnen relaterade till miljö, och miljötidsskrifter. Anledningen till detta var att det i artiklar om gröna bibliotek märkts en avsaknad av undersökningar om dess användares inställning till – och användning av materialet. Dessa omnämns enbart i förbigående som positiva, granskande eller deltagande yttre parter i relation till det gröna bibliotekets tjänster. Det saknas även information om de svenska bibliotekens gröna tjänster och deras användares syn på dessa; då Sverige idag har ett pågående utvecklingsarbete för hållbar utveckling, i och med att Agenda 2030s mål har antagits som nationella riktlinjer för social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet kan det vara intressant att se användarnas perspektiv på just bibliotekets miljöhylla.

Detta har gjorts genom intervju av tjugo biblioteksanvändare och observation av miljöhyllan i 3 timmar, över tre dagar, i ett miljöcertifierat bibliotek. Den insamlade empirin analyserades sedan utifrån en deduktiv tematisk ansats för att identifiera olika likartade teman mellan användarna och detta har sedan granskats utifrån Wilbur Schramms modell om selektiv exponering till information för att se vad som kan ligga bakom att användarna använder sig av, eller inte använder sig av miljöhyllan, för att slutligen svara på uppsatsens forskningsfrågor: *Hur har användarna uppmärksammat bibliotekets miljöhylla? Och hur använder bibliotekets användare dess miljöhylla?*

Det gavs en kortfattad bakgrund till de riktlinjer som kan vara aktuella för biblioteket genom lokala styrdokument genom avsnittet Bakgrund: Riktlinjer för miljöarbetet. En litteraturgenomgång som berör ämnen relaterade till uppsatsens ämne presenterades

Utifrån resultat och analys syns det att användarna är medvetna om bibliotekets miljöhylla då de lagt märke till den i förbigående när de besökt biblioteket, men väljer att inte använda sig av dem, då de när de är på biblioteket utför ärenden som är direkt relaterade till dem själva. Dock möts de av och söker information om miljön i sin vardag, genom kanaler de är vana att använda sig av för att hitta information om ämnet eller genom media som är lättillgänglig och del av daglig rutin eller underhållning. Bibliotekets användare är positivt inställda till att biblioteket erbjuder information om miljön, och hade gärna sett att den marknadsförts i större utsträckning. Dessa svar är dock unika för biblioteket studien utfördes vid och kan sannolikt inte appliceras i andra biblioteks sammanhang, men kan bidra till ökad förståelse av användares perspektiv på gröna tjänster i biblioteken.

Referenser

- Aabø, S. & Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Library and Information Science Research*, 34(2), 138-149.
- Agenda 2030-delegationen. (2017). *I riktning mot en hållbar välfärd: Agenda 2030-delegationens nulägesbeskrivning och förslag till handlingsplan för genomförandet av Agenda 2030 för hållbar utveckling* (SOU Fi 2016:01). Hämtad från <https://agenda2030delegationen.se/uppdraget/publikationer/>
- Agenda 2030-delegationen. (2018). Om agendan. Hämtad 2018-04-22 från <https://agenda2030delegationen.se/agenda-2030/om-agendan/>
- Antonelli, M. (2008). The Green Library Movement: An Overview and Beyond. *Electronic Green Journal*, 1(27), 1-8.
- Aulizio, G. J. (2013). Green libraries are more than just buildings. *Electronic green journal*, 1(35), 1-7.
- Benton, S. (2013). Public Libraries: Stepping up to the sustainability challenge. I Hauke, P., Latimer, K., Werner, K., (Red), *The green library : The challenge of environment sustainability = Die grüne Bibliothek : Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis* (IFLA publications 161, s. 27-32). Berlin; Boston: De Gruyter Saur.
- Bibliotekslag* (2013:801). Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801
- Binks, L., Braithwaite, E., Hogarth, A., Logan, S., & Wilson, L. (2014). Tomorrow's green public library. *Australian Library Journal*, 63(4), 301-312.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2.uppl.). Malmö: Liber.
- Case, D. (2012). *Looking for information : A survey of research on information seeking, needs and, behavior* (3. uppl.). Bingley: Emerald.
- Erdelez, S. (1999). Information Encountering: It's More Than Just Bumping into Information. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*, 25(3), 26-29.
- Hagelin, A. (2012). *Miljöarbete på bibliotek: En komparativ studie av tre folkbiblioteks yttre miljöarbete*. (Examensarbete, Högskolan i Borås, Borås). Hämtad från <http://hdl.handle.net/2320/11100>
- Hauke, P. & Werner, K.U. (2013). Going green as a marketing tool for libraries: environmentally sustainable management practices. *IFLA WLIC 2013 Singapore*.

Hauke, P., Grunwald, M., & Wilde, A. (2014). Green Libraries Coming Up! National and international initiatives fostering environmental sustainable libraries and library services. I *BOBCATSSS 2014* (s. 1–7). Hämtad 2018-05-04 från <https://proceedings.bobcatsss2014.hb.se/article/view/316/414>

Henriksson, K. (2016, 9 maj). Framåt på fyra nivåer. *Biblioteksbladet*. Hämtad från <http://biblioteksbladet.se/framat-pa-fyra-nivaer/>

IFLA. (2017). About the Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group. Hämtad 2018-05-08 från <https://www.ifla.org/about-environmental-sustainability-and-libraries>

IFLA. (2018). More about IFLA. Hämtad 2018-05-08 från <https://www.ifla.org/about/more>

Kvale, S. (1996). *Interviews : An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage.

Nordeborg, Y., Michnik, K., & Eriksson, C. (2012). *Användarnas bibliotek: förväntningar och utmaningar i det samtida folkbiblioteket*. Presenterad vid Jubileumskonferens 2012, Borås, Sverige. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-6962>

Nowell, L., Norris, J., White, D., & Moules, N. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1-13.

Miljövårdsberedningen. (1994). *Lokal Agenda 21: En vägledning* (SOU 1994:128). Stockholm: Fritze.

Miller, K. (2010). *Public libraries going green* (ALA public library handbook series). Chicago: American Library Association.

Pitman, S., Daniels, C., & Sutton, P. (2018). Characteristics associated with high and low levels of ecological literacy in a western society. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 25(3), 227-237.

Regeringskansliet. (2018). Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling. Hämtad 2018-04-22 från <http://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling>

Sahavirta, H. (2013). "... Proud that my own library is such a responsible operator!" Vallila Library in Helsinki shows the greener way. I Hauke, P., Latimer, K., Werner, K., (Red), *The green library : The challenge of environment sustainability = Die grüne Bibliothek : Ökologische Nachhaltigkeit in der Praxis* (IFLA publications 161, s. 317-332). Berlin; Boston: De Gruyter Saur.

Schramm, W. (1973). Channels and audiences. I de Sola Pool, I., Frey, F. W., Schramm, W., & Parker, E. B. (RED), *Handbook of communication* (s.116-140). Chicaco: Rand McNally College Publishing Company.

Svensk biblioteks förening. (2011). *Olika syn på saken : Folkbiblioteket bland användare, icke-användare och personal* (Svensk biblioteks förenings rapport; 2011:2). Stockholm: Svensk biblioteks förening.

Sverige och Agenda 2030: Rapport till FN:s politiska högnivåforum 2017 om hållbar utveckling. (2017). Stockholm: Regeringskansliet.

United Nations Sustainable Development. (1992). Agenda 21. I *United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992*. Hämtad 2018-04-22 från <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>

Världsnaturfonden (2007). Nu överkonsumerar vi jordens resurser med 30 procent. Hämtad 2018-02-13 från <http://www.wwf.se/press/1139342-nu-overkonsumerar-vi-jordens-resurser-med-30-procent>

Världsnaturfonden (2017). Overshoot Day: Jordens resurser slut redan 2 augusti. Hämtad 2018-02-13 från <http://www.wwf.se/press/aktuellt/1713473-overshoot-day-jordens-resurser-slut-redan-2-augusti>

Werner, K.U. (2013). Hållbar byggnation, utrustning och styrning: En checklista (2). Hämtad 2018-05-02 från <https://www.ifla.org/publications/479>

World Commission on Environment Development. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford Univ. Press.

Åsedal, C. (2017). *Folkbibliotek Och Ekologisk Hållbar Utveckling: En Studie Av Sveriges Biblioteksplaner*. (Examensarbete, Högskolan i Borås, Borås). Hämtad från <http://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1127861>

Opublicerat material

Intervju 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 (2018-04-25)
Transkribering samt ljudinspelning finns i författarens ägo.

Intervju 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 (2018-04-26)
Transkribering samt ljudinspelning finns i författarens ägo.

Intervju 17, 18, 19, 20 (2018-04-27)
Transkribering samt ljudinspelning finns i författarens ägo.

Bilaga 1

Introduktionsbrev till biblioteket

Kandidatstudie- användarperspektiv på miljöarbete.

Hej! Mitt namn är Maria och jag kontaktar er från Högskolan i Borås, där jag läser bibliotekarieprogrammet. I dagsläget skriver jag min kandidatuppsats och söker bibliotek som har miljöhylla, miljöteman, eller andra etablerade aktiviteter som behandlar ämnet miljö och riktar sig till bibliotekets användare. För min studie avser jag utföra korta intervjuer med bibliotekets användare och utifrån svaren se vad de tycker om tillhandahållandet av dessa tjänster, om de använder dem, och vad de har för erfarenheter av miljöinformation. Jag kommer även observera miljöhyllan.

Jag kontaktar er vid [bibliotek] för att be om lov att intervjua era användare i er lokal om de miljörelaterade aktiviteter ni erbjuder. Detta är inte för att utvärdera er verksamhet, utan för att undersöka om och varför de väljer att ta del av, eller inte ta del av dessa tjänster. Ert bibliotek kommer vara konfidentiellt i studien, vilket också användarna kommer vara. Skulle ni känna att ni, efter jag utfört intervjuerna, inte längre vill delta i studien kommer jag ta bort materialet genererat vid ert bibliotek.

Om ni väljer att delta i studien kommer jag kontakta er om vilka miljötjänster ni erbjuder, samt bifoga en preliminär intervjuguide.

Med vänliga hälsningar

Maria Olsson

Högskolan i Borås

Tfn:

Bilaga 2

Kontakt med bibliotekets miljöombud

Hej!

Jag kommer från Högskolan i Borås och skriver just nu min kandidatuppsats; i vilken jag undersöker bibliotekets miljötjänster utifrån ett användarperspektiv, och om dessa används eller om de får informationen någon annanstans. Jag har i dagsläget fått godkänt av [namn] att utföra mina intervjuer i er verksamhet och kontaktar dig därför med några frågor om [bibliotek]s miljöverksamhet!

Dina svar kommer enbart användas för den här studien, i syfte att precisera intervjuguiden och ge en övergripande introduktion till er verksamhet och vad ni erbjuder. All information behandlas konfidentiellt; alltså kommer inte ditt namn eller din position att användas i text. Även information om användare och verksamhet kommer behandlas konfidentiellt.

Går det bra att du svarar via mail, eller hur skulle du föredra att förmedla information om [bibliotek]s miljötjänster?

Nedan följer frågorna:

- Hur ser ert miljöarbete ut i dagsläget?
- Vilka tjänster erbjuder ni en vanlig dag?
- Har ni några speciella kriterier för materialet i er miljöhylla, när ni köper in eller gallrar?
- Har ni haft programverksamhet om miljö? Hur har det i så fall gått?
- Är det något mer du vill tillägga?

Med Vänliga Hälsningar

Maria Olsson

Tfn:

Bilaga 3

Intervjuguide

Jag kommer från Högskolan i Borås och skriver just nu min kandidatuppsats; i vilken jag undersöker bibliotekets miljötjänster (miljöhylla, miljötidsskrifter) och dessas användning. Jag undrar om du vill delta i en kort intervju: den kommer ta cirka en kvart.

Dina svar kommer enbart användas för den här studien; det kan förekomma korta citat i text, men annars är det bara jag som har tillgång till hela intervjun. All information behandlas konfidentiellt. Du har också rätt att avbryta intervjun om/när du vill.

Inledande frågor

- Vilken är din utbildningsnivå? (Högstadiet, gymnasial, folkhögskola, högskola etc.)
- Hur länge har du gått till/ använt biblioteket? (Ny användare- van användare)
- Hur ofta använder du det?
- Vad gör du på biblioteket? (lånar böcker, läser tidskrifter, använder teknik m.m.)

Om ekologisk hållbart arbete på biblioteket

- Biblioteket har miljöhylla och miljötidsskrifter. Vad är din uppfattning om dessa?
 - Har du använt dig av dessa vid något tillfälle? Varför? Hur använder du det materialet.
 - Om du använder dig av miljöhyllan: är det för privata ändamål eller för studier/arbete?
 - Har det bidragit till att påverka eller ändra din uppfattning om miljö och miljöfrågor?
 - Vad tycker du annars att de här tjänsterna har gett dig?
- Vad tycker du om att biblioteket har de här tjänsterna? Varför?

Om Miljö och Miljöfrågor

- Vilka erfarenheter har du av information om miljö/miljöfrågor? (EX. upplevelser, tankar kring miljö/miljöfrågor/åsikter).
 - Vilka upplevelser?
 - Några tankar?
- Var brukar du få information om miljö/miljöfrågor ifrån (om du inte får den på biblioteket)?